

एतन्न्यकारप्रणीतग्रन्थनामानि—

} मुद्रितानि	१ साद्वादविन्दुः ।
	२ (खण्डनखाद्य) श्रीमहावीरस्तवकल्पलताटीका ।
	३ श्रीपर्युषणपर्वकल्पप्रभा-न्याययुक्तिगर्भा ।
	४ श्रीपर्युषणपर्वकल्पलता ।
	५ उपा० श्रीयशोविजयजीमहा० कृततत्त्वार्थग्रथमाध्यायटीकाविधृतिः ।
रच्यमाना	

॥ श्रीपर्युपणापर्वकल्पलताशुद्धिपत्रकम् ॥

शुद्धम्	पत्रम्	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पत्रम्	पृष्ठम्	पंक्तिः
शुद्धम्	१	१	८	जह	जह	१७	१	५
यद्दि	४	१	१	दर्शनलभता	दर्शनदम्भतो	१८	१	६
व्याच्युपाधीन्	६	२	१३	ययेष्ट	ययेष्ट	१९	१	१०
ते त्यज	८	२	१४	ऽहरहोऽभयं तं	ऽभयमन्वहं तम्	२१	१	१३
चारिणो	९	२	२	ऽऽनतस्तः	माननाम	२१	२	१०
मछुश	१०	१	८	मित्या-	मित्य-	२२	२	५
यधू	१३	२	१४	पत्नी ।	पत्नीम् ।	२३	१	७
शाम्यति								

स्वातीतुल्ये मुहूर्ते प्रणतजनगणाभीष्टदे शुक्तिकामे, श्रीमन्नेमंशुतोमं स्वपरप्रवचनाम्भोधिरूपस्य सूरः ।

हस्ताम्भोजेऽपि तं सज्जलधरजलवद् भक्तिभावैर्मयेदम्, मुक्तालुख्यं हि घत्ते नृहृदि सुरचितं किन्न भूयास्पद्व्यम् ॥१॥

चक्राज्ञा इव क्षीरपानरसिकास्तन्तो गुणग्राहिणो, नो काक्ता इव पूतिगन्धनिरता दोषोत्करान्वेषिणः ।

इत्यालोच्य मदीयनिर्मितिमां संशोधयिष्यन्ति नो, धास्यन्ते हृदि दोषलेशमपि ये तान् संस्तुमोऽहर्निशम् ॥ २ ॥

॥ ॐ ह्रीं अहं नमः ॥

॥ ऐदंयुगानशासनाधिपतित्रिलोकीपति सर्वशत्रुश्रीमहावीरस्वामिने नमः ॥

॥ अखण्डभूण्डलव्यासमिथ्यात्वध्वान्तभानवेऽनल्पलब्धिभागिक्यमालिने श्रीगौतमस्वामिने नमः ॥

॥ न्यायव्याकरणसिद्धान्तादिपाथोध्यवगाहायासभूरितत्त्वरत्नसकलितानेकग्रन्थमालेभ्यः श्रीतपागच्छपूर्वाचलभानुम्यः
शासनसम्राट्-भट्टारकाचार्यश्रीविजयनेमिसूरीश्वरसदुरुभ्यो नमः ॥

तत्पट्टविभूषणावासन्यायवाचस्पति-सिद्धान्तविशारदोपनाम-तपागच्छीयभट्टारकाचार्यश्रीविजयदर्शनसूत्रिप्रणीता

॥ श्रीपर्युषणपर्वकल्पलता ॥

यद्गीस्तुधास्वादमतो मनुष्याः, सम्प्राप्तुवन्त्याश्वजरा मरत्वम् ।

यन्नामगोत्रश्रुतिरप्यशंहा, वीरप्रभुं तं भविका भजध्वम् ॥ १ ॥

युज्मत्सुधादृष्टिसुसेकतोऽसिन्, पर्वण्यनेकेऽमृततामवासाः ।

द्राक्षाहशाज्ञेषु विभो ! सुधाहक-सेकं कुरुज्वाभृतता यतस्स्यात् ॥ २ ॥

श्रीमङ्गला-
चरणम् ।

श्रुत्वा वरं पर्युषणीयतत्त्वं, सम्यक् च धृत्वा हृदि चोपसेव्य ।
कुशाग्रबुद्ध्या सततं त्रियोग-सद्भक्तिभावोद्यतपोव्रताद्यैः ॥ ३ ॥
सिद्ध्यन्ति सुज्ञाश्च भवाष्टमध्ये, तद्गुणैर्भय्यजनाब्जभातुः ।
श्रीनेमित्सुरिहृतभ्य्यतापो, हृत्पङ्कजं मे विकचीकरोतु ॥ ४ ॥ युग्मम् ।

अथार्हत्प्रसुशासनेऽनल्पभवदृष्टाध्यवसायकृतदुष्कर्ममर्द्धुर्भयविपमाचलपक्षपातवज्राभिघातसमं, मोह-
भोगतृष्णादिसर्पविपोत्तारे जाह्नवीमन्नायमाणं, संसारसागरे-निमज्ज्जीवपोतस्य ज्ञानचरणजलोपरितलं प्राप-
यत्, संवेगनिर्वेदवैराग्यधैर्यक्षमाविवेकादिगुणरूपसमुद्रोच्छ्रिते चन्द्रोपमम्, अनन्तभवभावामयनिनादायिपूणां
दिव्यौषधं, सम्यग्दशां सुधाञ्जनं श्रीपर्युषणपर्वेव । सर्वपर्वखेतदेव शिरोमणिभावं विभक्तिं, उक्तं च-

“मन्त्राणां परमेष्ठिमन्त्रमहिमा तीर्थेषु शशुञ्जयो, दाने प्राणिदया गुणेषु विनयो ब्रह्म व्रतेषु व्रतम् ।
सन्तोषो नियमे तपस्सु च शमस्त्वेषु सद्दर्शनं, सर्वशोदितसर्वपर्वेषु परं स्याद् वार्षिकं पर्वं च ॥ १ ॥”
इति । नन्वेतत्पर्वमाहात्म्यं केनापि वर्णयितुं शक्यं न वेति चेत्, उच्यते-

स्याद् विन्दुसङ्ख्या जलधेः कदाचित्, गण्या च गङ्गातटरेणुसङ्ख्या ।

तथापि वाचस्पतिनाऽपि पर्व-माहात्म्यसङ्ख्या न कदापि गण्या ॥ १ ॥ इति ।

दयां विना धर्मः, तपसा विना महर्षिः, गन्धहीनं कुसुममिल्यादिवचेत्पर्वारारधनं विना नैवाऽऽहृतश्शोभते,

चतुर्निका-
यदेवानां
श्रीपर्युषण-
पर्वणि श्री-
नन्दीश्वर-
तीर्थगमने
हेतुप्रदर्शन-
नम्, तत्र
सिद्धान्तपा-
ठप्रदर्शनं च

सुशोभते च शीलेन कुलवधूः, ज्ञानेन सूरिरित्यादिवदेतत्पर्व सम्यगाराधनेनैव, एतत्पर्वणि समागते सति विषय-
विषमूर्च्छिता अपि समग्रदेवदानवेन्द्रास्वस्वपरिवारयुताः कज्जलगृहं यथा न वस्त्रशुद्धिकारकं तथाऽऽधिभ्याधि-
सोपाधिक्षेत्रं नात्मशुभपरिणामकारणम्, किन्तु-

'उदय-वलय-वलयोवससोवसमा एवत्य कम्बुणो भणिया। दवं खितं कालं, भावं च भवं च संपप्प ॥ १ ॥
इति सिद्धान्तोक्तैर्जनप्रवचने तीर्थभूम्यादिरूपशुभक्षेत्रादिकमेव, कर्मक्षय-क्षयोपशमादिहेतुत्वात् तस्येति
मत्वा श्रीनन्दीश्वरनाम्नि शश्वत्सुपमाधाम्नि धर्मैकधाम्नि चाष्टमद्वीपे धर्ममहिमानं कर्तुं गच्छन्ति। उक्तं च
श्रीजीवाभिगमे—“तत्थ णं बहवे भवणवइ-वाणमन्तर-जोतिसिय-वेमाणिया देवा चाउम्मासियापडिवाएसु
संवच्छरिएसु य अण्णेसु बहसु जिणजम्मण-णिक्खमण-णाणुप्पत्ति-परिणिद्वाणमादिएसु य देवकज्जेसु य
देवससुदएसु य देवसमितिसु य देवसमवाएसु य एगंतओ सहिता समुवागता समाणा
पमुदित-पक्कीलिया अट्टाहितारूवाओ महामहिमाओ करेमाणा पालेमाणा सुहं सुहेणं विहरंति” इति ।

१ उदय-क्षय-क्षयोपशमोपशमा एवात्र कर्मणो भणिताः । द्रव्यं क्षेत्रं कालं भावं च भवं च सम्प्राप्य ॥ १ ॥

२ तत्र बहवो भवनपत्ति-वानमन्तर-ज्यौत्तिपिक-वैमानिका देवाश्चातुर्मासिकप्रतिपत्सु सांवत्सरिकेषु चाऽन्येषु बहुषु जिनजन्म-
निष्क्रमण-ज्ञानोत्पत्ति-परिनिर्घोणादिकेषु च देवकायेषु च देवसमुदायेषु च देवसमवायेषु च देवप्रयोजनेषु चैकान्ततः
सहितास्समुपागतारसन्तः प्रमुदित-प्रक्रीडिता अष्टाहिकारूपा महामहिमाः कुर्याणाः पालयमानास्सुखं सुखेन विहरन्ति ।

ननु नन्दीश्वरद्वीपे कियन्ति शाश्वतजिनचैल्यानि सन्तीति चेत्, द्विपञ्चाशत्, तथाहि-
नन्दीश्वरद्वीपस्य मध्यभागे चतुर्दिक्षु चत्वारः कृष्णरत्नविशेषमया अञ्जनगिरिपर्वताः, एकैकाञ्जनगिरेश्चतु-
र्दिक्षु चतस्रो चाप्यः, सङ्कलिताः षोडश चाप्यः, एकैकवापीमध्यभागे दुग्धदध्यादिवत् श्वेतवर्णकैकदधिसुख-
पर्वतसद्भावात् तेषु षोडश, द्वयोर्द्वयोर्वाप्योरन्तराले द्वौ द्वौ पद्मरागनिभौ रतिकरपर्वतौ, ते च संमिलिता
द्वात्रिंशत्, एवं चैकैकल्यां दिशि एकैकोऽञ्जनगिरिः, चत्वारो दधिसुखपर्वताः, अष्टौ रतिकरपर्वताः, मिलिता
त्रयोदश। उक्तं च प्रवचनसारोद्धारे-“अञ्जनगिरिपमुहं गिरितेरसगं विज्जह चउदिसिं पि” इति, चतुर्भिर्गुणिता
द्विपञ्चाशद् गिरयः। तत्र च द्विपञ्चाशञ्जिनचैल्यानि। उक्तं च स्थानाङ्गवृत्तौ-

“अञ्जनागङ्गिरीणं णाणामणिपज्जलंतसिहरेसु। वावन्नं जिणणिलया मणिरयणसहस्सकूडवरा ॥१॥” इति ।

तत्र चतुर्निकायदेवा भक्तिभरोह्यसितमानसाः संभूय ऋषभचर्द्धमानचन्द्राननचारिपेणाख्यशाश्वत-
जिनविम्बानि प्रतिमन्दिरमष्टोत्तरशतमितानि पञ्चयनुशतसमुच्छ्रितानि जलचन्दनाद्यष्टद्रव्यैः पूजयन्ति,
अपुनरुक्तत्वादिगुणान्विताष्टोत्तरशतवृत्तैर्जिनगुणान् गायन्ति, नाटकादिकं च विदधति। नन्वत्र चातुर्मासि-

१ अञ्जनगिरिस्सुखं गिरिययोदशकं विदधते चतुर्दिक्ष्वपि ।

२ अञ्जनकादिगिरीणां नानामणिप्रज्वलच्छिखरेषु । द्विपञ्चाशञ्जिनिलया मणिरत्नसहस्रकूटवराः ॥ १ ॥

क्वादिपर्वणिनेपियान्यदिनेषु पूजादिनिमित्तं चतुर्विधदेवनिकायस्समागच्छति न वेति चेत्, समागच्छत्येव, नैच
 क्वाऽप्यगृजितानि तान्यवतिष्ठन्ते । उक्तं च प्रवचनसारोद्दारे—

“इय पावन्नगिरीसर-सिहरट्टिययीरारायचिन्थाणं । पूयणकए चउधिह-देवनिकाओ समेइ सया ॥१॥” इति ।
 पयमहंद्दमानुरत्ताः श्रायका अपि येऽप्यःकृतकल्पदु-चिन्तामणिरत्तादिके श्रीपर्युषणपर्वणि समागते विशेषतो
 भक्तिभावेनाष्टाहिकामहोत्सवं कुर्वन्ति ते भवाष्टकमध्येऽनन्तज्ञानादिचतुष्टयलक्ष्मीमवाप्नुवन्ति । यदुक्तम्—

“अष्टाहिकादिमहिमा जिनपुद्गवानां, कुर्वन्ति ये सुकृतिनः कृतिनः सुभक्त्या ।
 फर्माष्टकं जगति ते हि भवाष्टकस्य, मध्ये विधूय शिवदं शिवधाम यन्ति ॥ १ ॥”

अथ महामोहान्धकारविलुप्तसत्पथे संसारे निवसतां प्राणिनां भगवता केवलज्ञानालोकेन श्रेयोमार्गतया
 प्रवर्तिते श्रीपर्युषणपर्वणि श्रावकैर्यत्समाचरणीयं तदाह—

आत्रासराष्टकसुपौपधमन्नचित्तै-स्त्यक्ताश्रवैः प्रशमरुद्धकपायवर्गैः ।
 श्रीकल्पसूत्रसविधिश्चणैकतानै-राराधना जिनमतोन्नतिकाऽत्र कार्या ॥ १ ॥

१ इति द्विपञ्चादशोऽध्यायः । पूजनकृते चतुर्विधदेवनिकायः समेति सदा ॥ १ ॥

नन्दीश्वर-
 द्वीपे शाश्व-
 तजिनप्रति-
 मापूजनार्थं
 किमन्यदि-
 नेष्वपि दे-
 वास्समाग-
 च्छन्तीति
 शङ्कोद्धारः ।
 पर्युषणे
 श्रावकैर्य-
 दाचरणीयं
 तत्प्रदर्शनम्

ननु नन्दीश्वरद्वीपे कियन्ति शाश्वतजिनचैत्यानि सन्तीति चेत्, द्विपञ्चाशत्, तथाहि-

नन्दीश्वरद्वीपस्य मध्यभागे चतुर्विंशु चत्वारः कृष्णरत्नविशेषमया अञ्जनगिरिपर्वताः, एकैकाञ्जनगिरेश्चतु-
र्विंशु चतस्रो वाप्यः, सङ्कलिताः षोडश वाप्यः, एकैकवापीमध्यभागे दुग्धदध्यादिवत् श्वेतवर्णकैकदधिसुख-
पर्वतसद्भावात् तेषु षोडश, द्वयोर्द्वयोर्वाप्योरन्तराले द्वौ द्वौ पद्मरागिनीभौ रतिकरपर्वतौ, ते च संमिलिता
द्वात्रिंशत्, एवं चैकैकस्यां दिशि एकैकोऽञ्जनगिरिः, चत्वारो दधिसुखपर्वताः, अष्टौ रतिकरपर्वताः, मिलिता-
स्त्रयोदश। उक्तं च प्रवचनसरोद्वारे-“अञ्जणगिरिपमुहं गिरितेरसगं विज्झइ चउदिसिं पि” इति, चतुर्भिर्गुणिता-
द्विपञ्चाशद् गिरयः। तत्र च द्विपञ्चाशज्जिनचैत्यानि। उक्तं च स्थानाङ्गवृत्तौ-

“अञ्जणगाइगिरीणं णाणामणिपज्जलंतसिहरेसु। वावन्नं जिणणिलया मणिरयणसहस्सकूडवरा ॥१॥” इति ।

तत्र चतुर्निकायदेवा भक्तिभरोल्लसितमानसाः संभूय ऋषभचर्द्धमानचन्द्राननचारिपेणाख्यशाश्वत-
जिनविम्ब्यानि प्रतिमन्दिरमष्टोत्तरशतमितानि पञ्चधनुशतसमुच्छ्रितानि जलचन्दनाद्यष्टद्रव्यैः पूजयन्ति,
अपुनरुक्तत्वादिगुणान्विताष्टोत्तरशतवृत्तैर्जिनगुणान् गायन्ति, नाटकादिकं च विदधति। नन्वत्र चातुर्मासि-

१ अञ्जनगिरिप्रमुखं गिरिचयोदशकं विद्यते चतुर्विंशुचपि ।

२ अञ्जनगादिगिरीणां नानामणिप्रज्वलन्निष्ठक्षेत्रेषु । द्विपञ्चाशज्जिननिलया मणिरत्नसहस्रकूटवराः ॥ १ ॥

कादिपर्वदिनेष्विवान्यदिनेषु पूजादिनिमित्तं चतुर्विधदेवनिकायस्समागच्छति न वेति चेत्, समागच्छत्येव, नैव कदाऽप्यपूजितानि तान्यवतिष्ठन्ते । उक्तं च प्रवचनसारोद्धारे-

“इयं वायन्नगिरीसर-सिंहरट्टियवीयरायविम्बाणं । पूयणकए चउधिह-देवनिकाओ समेइ सघा ॥१॥” इति । एवमईदमनुरक्ताः श्रावका अपि येषुःकृतकल्पट्टु-चिन्तामणिरत्नादिके श्रीपर्युषणपर्वणि समागते विशेषतो भक्तिभावेनाष्टाह्निकामहोत्सवं कुर्वन्ति ते भवाष्टकमध्येऽनन्तज्ञानादिचतुष्टयलक्ष्मीमवाप्नुवन्ति । यदुक्तम्-

“अष्टाह्निकादिमहिमा जिनपुङ्गवानां, कुर्वन्ति ये सुकृतिनः कृतिनः सुभक्त्या ।
कर्माष्टकं जगति ते हि भवाष्टकस्य, मध्ये विधूय शिवदं शिवधाम यन्ति ॥ १ ॥”

अथ महामोहान्धकारविलसत्पथे संसारे निवसतां प्राणिनां भगवता केवलज्ञानालोकेन श्रेयोमार्गतया प्रवर्तिते श्रीपर्युषणपर्वणि श्रावकैर्यत्समाचरणीयं तदाह-

आवासराष्टकसुपौषधमन्त्रचित्तै-स्त्यक्ताश्रवैः प्रशमरुद्धकषायवर्गः ।

श्रीकल्पसूत्रसविधिश्रवणैकतानै-राराधना जिनमतोन्नतिकाऽत्र कार्या ॥ १ ॥

१ इति द्विपञ्चाशद्विरीश्वरशिखरस्थितवीतरागविम्बानाम् । पूजनकृते चतुर्विधदेवनिकायः समेति सदा ॥ १ ॥

नन्दीश्वर-
द्वीपे शास्त्र-
तजिनप्रति-
मापूजनार्थ-
किमन्यदि-
नेष्वपि दे-
वास्समाग-
च्छन्तीति
शङ्कोद्धारः।
पर्युषणे
श्रावकैर्य-
दाचरणीयं
तत्रदर्शनम्

अथ यद्यपि “कया णमहमल्पं वा बहुयं वा परिग्रहं परिचइस्सामि ? ॥ १ ॥ कया णं अहं मुंढे भवित्ता अनारतो अणगारितं पवइस्सामि ? ॥ २ ॥ कया णं अहं अपच्छिममारणंतिपसंलेहणाङ्गुसणाङ्गुसिते भत्त- पाणपडियातिविखते पाओवगते कालं अणवकंलमाणे विहरिस्सामि ? ॥ ३ ॥” इत्यादि सूत्रोक्तभावनां भाव- यताऽपि मया चारित्रमोहनीयोदयप्राथल्यादेव नैवाद्यावधि-

“तणसंथारनिसण्णो वि मुणिवरो भट्टराग-मय-मोहो । जं पावइ मुत्तिसुहं, तं कत्तो चक्खवट्ठी वि ?” ॥ १ ॥ इति महर्षिपंचनाचक्रवर्तिसुखातिशायिचारित्रत्वं लब्धं तथापि सर्वकल्याणैककारणस्य पर्युषणपर्वणस्त्रिक- रणयोगेनाराधनमेव लोकत्रये सारभूतमन्यत् सर्वमनर्थमूलमिति बुद्ध्या भोगतृष्णालतोच्छेदे कुठारकल्प- विवेकं च कृत्वा-

“सामाइय-पोसहसंठियस्स(सुट्टियस्स) जीवस्स जाइ जो कालो । सो सफलो वोद्धवो, सेसो संसारफलहेज्ज” ॥१॥

१ कदा अहमल्पं वा बहुकं वा परिग्रहं परित्यक्ष्यामि ॥ १ ॥ कदाऽहं मुण्डो भूत्वाऽगारदनगारितां प्रवक्षिष्यामि ॥ २ ॥

कदा अहमपश्चिममारणान्तिकसंलेखनाजोपणाशुश्रो भक्त्यानप्रत्याख्यातः पादपोषणतः कालमनवकाङ्क्षमानो विहरिष्यामि ॥ ३ ॥

२ तृणसंस्तरनिषण्णोऽपि मुनिवरो अष्टराग-मद-मोहः । यत् प्राप्नोति मुक्तिसुखं तत् कुतश्चक्रवर्त्यपि ? ॥ १ ॥

३ सामासिक-पौषधसंस्थितस्य(सुस्थितस्य) जीवस्य याति यः कालः । स सफलो वोद्धव्यः, शेषसंसारफलहेतुः ॥ १ ॥

इति सिद्धान्तोक्तः पौषधादिधर्मकालस्यैव च सफलत्वं मत्वाऽऽष्टदिनावधि सर्वाधि-व्याध्युपाधीः परित्यज्य
मुद्ग्यगृन्गा पौषभ्रतं गृहीत्वैव त्रिकरणयोगेनेतत्पर्युपगपर्व समाराधनीयं प्रत्येकश्रमणोपासकेन । उक्तं च-
'पयेंसु पौसहाइ-यम्भ-अणारम्भ-तवविसेसाई । आसोअ-चित्तअट्टाहिअ-पज्जोसणेसु विसेसेणं ॥ १ ॥
सो य तवो सयासु वि, तिहिंसु गिहिणो वि होइ करणिज्जो । तह अतरन्तो नियमा हविज्ज पधेसु पौसहिओ ॥२॥
पर्युपणसमं च नान्यत् पर्व इत्याशयेनाह-आवासराष्टकसुपौषधमग्नचित्तरिति ।

अङ्गीकृतपौषधत्रतस्तदीयसर्वीक्रियामुपयोगपुरस्सरमेव कुर्यात्, येनासङ्ख्यभवीयकर्म नश्येत्, उक्तं च-
"कम्ममसंलेज्जभयं खवेइ अणुसमयमेव उवउत्तो" इति । दिवसे नैव निद्रां कुर्यात्, निश्यपि-निद्रामल्पां
कुर्यात्, यतोऽल्पनिद्रत्वं महातुभावलक्षणं, यदार्पम्-

"गोवाहारो धोवभणिओ अ जो होइ थोचनिद्धो अ । थोवोवहि-उवगरणो तस्स हु देवा वि पणमंति" ॥१॥ इति

१ पर्यंतु पौषधादि-ब्रह्मानारम्भ-तपोविशेषादि । आश्विन-चैत्राष्टादिक-पर्युपणेषु विशेषेण ॥ १ ॥

तद्य तपस्सयांस्त्वपि तिथिषु गृहिणोऽपि भयति करणीयम् । तथाऽशशकुन् न नियमाषु भवेत् पर्यंतु पौषधिकः ॥ २ ॥

२ कर्मासंख्येयभयं क्षयत्यनुत्तमयमेवोपयुक्तः ।

३ स्तोकाहारः स्तोकाभणितश्च यो भवति स्तोकाभणितश्च । स्तोकोपध्युपकरणत्वं खलु देवा अपि प्रणमन्ति ॥ १ ॥

खानादि-
त्यागोप-
देशः ।

येन केन
प्रकारेण
पर्युषणेऽमा-
रिषोपणा
कर्तव्येत्यु-
पवर्णनम्
॥ ५ ॥

अहं न संकेहं काण्डं एगमु(भ)त्तं जओ गिही (सया पुणो) । दिवसससट्टमे भागे, तओ भुंजे सुसावओ ॥३॥”
इत्युक्तेऽथ सर्वदा सर्वसचित्ताहार-रात्रिभोजनपरित्यागः कर्तव्यः, सर्वदा तदशक्तावपि श्रीपर्युषणपर्वणि
तु स कर्तव्य एव ।

एतेन “लशुनं पलाण्डुः करभीक्षीरं गोमांसं मद्यं चेत्येतत्पञ्चकवर्जनेन मोक्षं केचित् प्रवदन्ति” इत्येतन्मतमपि
निरस्तम्, तद्वदन्यसर्वसचित्तवस्त्वाहारे जीवहिंसासद्भावेन तस्यागस्यैव मोक्षकारणत्वात् । सचित्तोदक-
पानमपि नैव कर्तव्यम् । अस्मिन् महापर्वणि यथा पापारम्भो न स्यात् तथा प्रयतितव्यम्, तैलिक-लोहकार-
आष्टकर्मकारक-कैवर्त्तदीनां प्रेमोत्पादकवचनपुरस्सरं धनादिवितरणं कृत्वा देशनगरादिमध्येऽमारिषोपणा
कारयितव्या । न च घातकादिभ्यो धनार्पणं शास्त्रनिषिद्धं जीवान्तरघातकारणत्वादिति वाच्यम्, “तेसिं पि
घायगानं, दायधं सामपुव्वगं दाणं । तत्तियदिणाण उचियं, कायवा देसणा य सुहा” ॥१॥ इति नवमपञ्चाशके
प्रोक्तत्वात् । प्रसुशासने हि शुभाशुभपरिणाम एव शुभाशुभकर्मबन्धकारणमिति जीवान्तरघातकपरिणामा-
भावेनाष्टदिनावधि जीवरक्षणैकपरिणामेन च घातकधनापणस्यापि शुभावहत्वात् । एवं क्रियमाणे को गुण

१ अथ न राक्तोति कसुं एकमु(भ)कं यतो गृही (सदा पुनः) दिवसस्याऽष्टमे भागे ततो भुञ्जीत सुश्रावकः ॥ ३ ॥

२ तेभ्योऽपि घातकेभ्यो दातव्यं सामपूर्वकं दानम् । तावद्दिनानामुचितं कर्तव्या देशना च शुभा ॥ १ ॥

श्रीपर्युषण-
पर्वकल्प-
लतायां

॥ ५ ॥

इति चेत्, उच्यते-जिनप्रवचनस्य श्लाघा लोके भवति, केपाञ्चिद्व्युत्कर्षणां सम्यग्दर्शनप्राप्तिः, पुनरन्येषां जिनशासनपक्षपातरूपशुभाध्यवसायलक्षणस्य सम्यग्दर्शनबीजस्य लाभः । तदुक्तम्-

“तित्थस्त वण्णवाओ, एवं लोगम्मि वोहिलाभो य । केसिंचि होइ परमो, अत्तेसिं वीयलाभो त्ति” ॥ १ ॥

अभयवानप्राधान्यख्यापनार्थं कथानकं चैवम्-

आसीत् पुरा शङ्खपुरे नरेन्द्रः, शङ्खाभिषस्सह्यजितारिचर्गः ।

अतीवदक्षाः परदुःखभङ्गे, पत्न्यो बभूवुः किल तस्य सप्त ॥ १ ॥

अथैकदा चौर इलेकाकोशाद् रत्नादिपेदां निशि सञ्चहार ।

तत्पृथयातैस्तुभटैस्स नीतो, नृपस्य पार्श्वं हृद्वन्धवद्धः ॥ २ ॥

नृपाज्ञया सैन्यनरैर्वधार्थं, स नीयते वद्धकरोऽश्रुपातः ।

कृपैकपात्रो धृतरक्तवस्त्रः, भीकम्पिताङ्गो गलरक्तमालः ॥ ३ ॥

“ये दीनेषु दयालवस्सृशति यानल्पोऽपि न श्रीमदो, व्यग्रा ये च परोपकारकरणे हृष्यन्ति ये याचिताः । स्वध्यास्सन्ति च यौवनोन्मदमहाव्याधिप्रकोपेऽपि ये, तैस्सम्भैरिव सुस्थितैः कलिभरकलान्ता धरा धार्यते ॥ १ ॥”

१ तीर्थस्य यणंवात् एवं लोके योधिद्वलाभश्च । केपाञ्चिद् भवति परमोऽन्येषां बीजलाभ इति ॥ १ ॥

इत्थं महर्ष्युक्तिमुघासुषाने, रक्ता मुदा रूपवतीसुखास्ताः ।
 पप्रच्छुरालोक्य दयायुतास्तं, जगौ यथार्थं निजचौर्यवृत्तम् ॥ ४ ॥
 दुःखात्तन्मृष्यस्तुल्यमाशु दद्याद्, य आशुयात् सोऽतिसुखं परत्र ।
 इत्यादिसन्नीतिसुपालनोत्काः, द्राक् प्रार्थयामासुरिलापतिं ताः ॥ ५ ॥
 चौरोऽप्ययं नः करुणां विधाय, समर्प्यतां यद्दिनमेकमेकम् ।
 नानाविधैर्भोज्य-विभूषणाद्यैः कश्चिच्च कुर्मो ह्युपकारमीश ! ॥ ६ ॥
 नृपोऽपि तत्प्रार्थनभङ्गभीरु-स्तमार्षिपत् तस्त्वगृहं च नीत्वा ।
 सुभ्रमभक्त्या विविधोपचारै-स्तत्संस्कृतिं तेनुरुदारचित्ताः ॥ ७ ॥
 ताभिर्वरलान-सुभोज्य-पानैः, प्रस्पृद्धिताभिर्धधिकार्थिकैर्द्राक् ।
 सत्कारितोऽपि प्रतियासरं स, मृत्योर्भयात् क्षीणतनुयंभूव ॥ ८ ॥
 इदं कृशं रूपवती तन्मूचे, भो ! भोज्यमानोऽप्यवलः कथं त्वम् ? ।
 स्तनो जगौ मृत्युभयान्मृगेन्द्र-भयान्मृगस्येव वपुः कृशं मे ॥ ९ ॥
 प्रोवाच सा रूपवती तदा तं, चेन्मृत्युमीस्तिस्त्वज चौर्यमाशु ।
 येनेह दुःखं नरके परत्र, न स्यात् सुखं प्रौढतमं सदा स्यात् ॥ १० ॥

प्रेम्णा च जीवावधि चौर्यकर्म, तत्याज सोऽपि द्रुतमात्तबोधः ।

नम्रोक्तिस्त्रार्थनया निवेग, भ्रूपं तथा शूलविमोचितस्सः ॥ ११ ॥

सर्वासु राक्षीषु मिथोऽथ जाते, चादे विशेषोपकृतौ तु तस्य ।

विशिष्य ते कोपकृतिं तताने-ति स्तेनमाहूय नृपोऽप्यृच्छत् ॥ १२ ॥

सोऽव्यक्त्या त्ववाच्योपकृतिः कृतेषां, मे रूपवत्येव तयाऽभयाऽऽसेः ।

सौख्यं तदाऽऽप्तोऽनुपमं न च प्राक्, मृद्योर्भियाऽहं ह्युपकारितोऽपि ॥ १३ ॥

उक्तञ्च-“सपे वि दुःखभीरू, सपे वि सुहाहिलासिणो सत्ता । सपे वि जीवणरया, सपे मरणाओ वीहंति ॥१॥
परमन्नभोगवाणं, धणधन्नहिरणरत्नवाणं वा । न कुणइ तं मणहरिसं, जायइ जं अभयदाणाओ ॥२॥” इति

मुक्तस्स राशा प्रययो खसम्म, श्रीरूपवत्या वचनाऽमृतासेः ।

व्रतं तृतीयं शुभभावपूर्व-माराध्य चाजीवमगाद् दिवं सः ॥ १४ ॥

प्राक् प्राप्य कस्योपकृतिं चरिष्ठां, जातोऽत्र चेत्यं स सुरस्सरन् द्राक् ।

स्वपूर्वजन्मावधितो विदित्वा-ऽदृष्टाय तच्छङ्खपुरं समागात् ॥ १५ ॥

१ सर्वेऽपि दुःखभीरवः, सर्वेऽपि सुखाभिलाषिणस्तथाः । सर्वेऽपि जीवन्त्ताः, सर्वे मरणाद् विभ्यति ॥ १ ॥

परमन्नभोगवाणं, धनधान्यहिरण्यराज्यदानं वा । न करोति तं मनोहर्षं, जायते योऽभयदानात् ॥ २ ॥

विशिष्य मत्वोपकृतिं प्रणम्या-ऽऽदौ रूपवलयै चरकोटिमूल्यम् ।
 हारं समर्प्यतुलकुण्डले च, स्तुत्वाऽतिभक्त्या हृदि सचकार ॥ १६ ॥
 द्वे कुण्डले द्वे ललनान्तरेभ्य-स्सिंहासनोपेतमपूर्वमौलिम् ।
 भूपाय दत्त्वा स्वरलञ्चकार, सुरः स्तुता रूपवती झलोकैः ॥ १७ ॥
 उद्घोष्य देशेऽखिलजन्वभीतिं, तद्दानतो निस्वधनार्पणाद् राट् ।
 आराध्य धर्मं प्रययुर्विवं ते, च्युत्वाऽत्र सेत्स्यन्त्यखिला भवे वै ॥ १८ ॥
 अनर्थमूलं हि यथाऽत्र लोभो, रोगस्य मूलं रसविक्रिया च ।
 मूलं तथैवाखिलदर्शनानां, दया, बिना तां विफलो हि धर्मः ॥ १९ ॥
 एनां कथां भो भविका ! विशुद्धाम्, निशम्य चोराभयदानवर्याम् ।
 नित्यं यथाशक्त्यभयप्रदाने, विशेषतः पर्वसु वै यतध्वम् ॥ २० ॥

“गोपो यच्चूलशूलपत्रे, प्रोतयूकोत्थपातकात् । अष्टोत्तरशतं वारान्, शुलिकारोपणान्मृतः ॥ १ ॥”

इति सप्तराशीदष्टान्तगोपहृष्टान्ताभ्यां सिद्धं सर्वदानेष्वभयदानं श्रेष्ठमिति ।

द्वितीयमृपावादाश्रवनिघृत्तौ मृपावचनस्येह परत्र चाऽनर्थमूलत्वात्तद्भाषी न स्यात्, किन्तु बाल्यकालादेव

द्वितीयाश्र-
 वनिघृत्तौ
 मृपामापी
 न स्यात्,
 स्याच्च त्रिय-
 तथ्यादि-
 भाषीत्या-
 धुपदेशः ।

॥ ७ ॥

सत्समागमतस्सज्जनीभूय स्वपरहितकरतथ्यप्रियमितभापी स्यात्, अत एव सततं मधुररसस्याद् द्राक्षावत्, पर्युपणायां तु विशेषतः, न त्विन्द्रयारुणीफलवत् कदापि मलीमसपरिणामतोऽनिष्टभापित्वेन कटुकरसस्यात्, परदूपणे मौनवृत्तिश्च स्यात् सततम् । उक्तं च-

“आर्योऽपि दोषान् बलवत्परेषां, वक्तुं हि जानाति परं न वक्ति ।
किं काक्यत्तीव्रतराननोऽपि, कीरः करोत्यस्थिविघट्टनानि ? ॥ १ ॥” इति ।

परगुणान् हृद्वाऽतिहर्षितश्च स्यात्, यदभाणि-

“मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णा-स्त्रिशुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
परगुणपरमाणून् पर्वतीकृत्य नित्यं, निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ॥ १ ॥” इति ।

तृतीयादत्तावानाश्रयनिवृत्तौ-

“अवत्तं नादत्ते कृतसुकृतकामः किमपि यः, शुभश्रेणिस्तस्मिन् वसति कलहंसीव कमले ।
विपत् तस्माद् दूरं व्रजति रजनीवाम्बरमणे-र्विनीतं विद्येव त्रिदिवशिवलक्ष्मीर्भजति तम् ॥ १ ॥”
इत्यार्षवचनं मनसि धारयन् नैव परधनं लेष्टुवद् गृहीयात्, धनस्य बाह्यप्राणरूपत्वेन तदपहारे तदाधारान्तः-
प्राणस्यापि विनाशप्रसङ्गादिति ।

तृतीयाश्र-
यनिवृत्तौ
नैवादत्तं
गृहीया-
दित्याद्यु-
पदेशः ।

चतुर्थमैयुनाश्रयनिवृत्तौ-

“सुविमुद्धसीलजुत्तौ, पावह कितिं जसं च इह लोए । सवजणवल्लहचिय, सुहगइभागी य परलोए ॥ १ ॥
'देवदाणवगंधया, जइलरकलसकिन्नरा । वंभयारं नमंसंति, दुक्करं जे करंति ते (तं) ॥ २ ॥”

इत्यादिमहर्षिवचनामृतसिक्तः स्त्रीसङ्गपरित्यागी सर्वथैव स्यात्, तथाऽशक्तावपि द्वितीयादिपट्टपर्व-चातुर्मा-
सिकादिपर्वस्यैव महामङ्गलकारिपर्युषणापर्वणि त्ववश्यमेव ब्रह्मचर्यव्रतं गृहीयात् । ब्रह्मव्रतदाढ्यार्थं कथानक-
मुच्यते-वसन्तपुरे शिवङ्करश्रेष्ठी परमार्हतो निवसति स्म । तत्र श्रीधर्मदाससूत्रिस्समवासरत् । स तं वन्दित्वा
हर्षणैकवा विज्ञपयति-हे भगवन् ! पुण्योदयान्मम लक्षसाधर्मिकान् विविधभोजनैर्भक्त्या भोजयामीत्येवं
मनोरथस्सज्जातः, परं किं करोमि तथाविधं धनं नास्ति, हृतभाग्यो निर्भाग्यशेखरोऽहं, भगवन् ! रङ्कस्य मे मनो-
रथस्सफलो भविष्यति न वेति कृपां विधाय ब्रूहि । जगद्धत्सल-गुरुभिरभाणि-भविष्यति, खेवं मा कुरु ।
हर्षणङ्गदगिरा भगवन् ! कथमिति पृष्टे तैरुक्तं-याहि भृशुकच्छं श्रीशुनिसुव्रतस्वामिवन्दनार्थं, तत्र जिनदासा-
भिधश्राद्धस्सुहागदेवीभार्यापुतो यत्र भोजनादिभिस्सत्कारयितव्यः, तद्वात्सल्येन लक्षसाधर्मिकभोजनपुण्यं
भविष्यति, गुरुवचश्च्युत्वाऽत्यानन्दितस्स तत्र गत्वा भोजनवस्त्रादिना भक्त्या तं जिनदासं सभार्यं सत्कारयति

१. पुषिमुद्धसीलजुक्तः ज्ञानोति कितिं यशथेह लोके । सर्वजन्मयहम एव शुभगतिभागी च परलोकैः ॥ १ ॥

२. देवदानपाण्यया यशराक्षसकिन्नराः । ब्रह्मचारिणं नमस्यन्ति दुक्करं ये कुर्यन्ति ताव ॥ २ ॥

सा, तदनु दृष्टं चतुष्पथे भो लोका ! जिनदासोऽयं किं सत्यो वा दाम्भिको वा !, लोकाः कथयन्ति-शृणु
 श्रेष्ठिन् ! स सप्तवार्षिकः पाठशालायां पठनार्थं पित्रा मुक्तः, एकदा तेन तत्त्वामृतवर्षिगुरुमुखात् शीलपदेश-
 मालाव्याख्यानं श्रुत्वैकान्तरितब्रह्मव्रतं प्रतिपन्नं, एवं सुहागदेव्यापि सुशीलसाध्वीपार्श्वे एकान्तरितशीलव्रतं
 प्रतिपन्नं, तयोर्भवितव्यतायशात् पाणिग्रहणं जातं, ततो यस्मिन् दिने जिनदासस्य न नियमस्तस्मिन् दिने सुहाग-
 देव्या नियमः, यस्मिन् दिने तस्या न प्रतिज्ञा तस्मिन् तस्याभिग्रहः । रजन्यां मिथस्संलापेन ज्ञातव्यतिकरया
 सुहागदेव्या प्रमोदभरमेदुरयाऽभाणि-स्वामिन् ! पुनरपरस्त्रिया सह पाणिग्रहणं कुरु, अहं वीक्षां ग्रहीष्यामि,
 स्वामिना प्रोक्तं-हे भद्रे ! हंसीव त्वं ब्रह्ममुक्तां मुक्त्वा स्वजन्मनैःफल्यं करिष्यामि ! नैवं भावि, किन्त्वहमपि हंस इव ब्रह्ममुक्तां
 किमहं शूकर इव विषयविष्टां मुक्त्वा स्वजन्मनैःफल्यं करिष्यामि ! नैवं भावि, किन्त्वहमपि हंस इव ब्रह्ममुक्तां
 चरित्वा स्वजन्मसाफल्यं करिष्यामि, उत्तो हि पूर्वभवे धर्मशूक्ष्म एतज्जन्मनि फलीभूतस्तुधीः को न तत्फलं मुञ्जे !
 इत्युक्त्वा श्रीगुरुभगवत्समीपं गत्वा ब्रह्मव्रतं यावज्जीवं सभार्येण तेन गृहीतं, तदानीमेव तस्य धन्यस्तुचमिति
 ब्रुवता सकलश्रीसङ्घेन परिधापनिका कृता, अतः कारणात् हे शिवङ्कर ! जिनदाससमो यावज्जीवमायालब्रह्मचारी
 नान्यञ्चावकञ्चूयते, लोकैरित्युक्ते तत्पादपर्युपासनया स्वमनोरथं पूर्णिकृत्य स्वपुरेऽगाच्छिवङ्कर इति । पथतोपि-
 शिवङ्कराख्यो जिनभक्त आसीत्, श्रेष्ठी वसन्ताख्यपुरे समृद्धे ।

तत्रातिभाग्योदयतस्समागात्, श्रीधर्मदासाभिधत्सूरिवर्यः ॥ १ ॥

विज्ञसिमानम्य चकार तं सः, हे नाथ पुण्योदयतः प्रजातः ।
मे लक्षसाधर्मिकमुक्तिभावः, परं धनं नेति करोम्यहं किम् ॥ ३ ॥
मनोरथस्सेत्यति किं न वेति, प्रत्युत्तरं देहि कृपां विधाय ।
लाभान्तरायान्न भविष्यति त्वा-ऽऽसिरित्यतस्सेत्यति ते न सम्यक् ॥ ३ ॥
सूर्युक्तिमाकर्ण्य स खिन्न आह, किं मन्दभाग्योहमनाथनाथ । ।
श्रेष्ठिन् न खेदं कुरु तेऽभिलाषो, भिन्नप्रकारेण स सेत्स्यतीति ॥ ४ ॥
यचोऽमृतं सोऽथ निशम्य सूरैः, प्रहृष्ट आदेश स कः प्रकारः ।
तमाह सूरिसुनिसुव्रतेशं, त्वं याहि नन्तुं शृगुकच्छमच्छम् ॥ ५ ॥
तत्रार्हताग्र्यो जिनदासनामा, सुहागदेवीसहितोऽन्नबन्धैः ।
त्वया स सत्कारयितव्य इत्ये, वं भावि लक्षार्हतमुक्तिपुण्यम् ॥ ६ ॥
कर्णप्रियां सूरिगिरं निशम्य, तुष्टस्स गत्वान्नविभूषणाद्यैः ।
भक्त्या समार्थं जिनदासमहद्-भक्तं हि सत्कारयतिस्स मानात् ॥ ७ ॥
ततोऽनु वृष्टं च यतुष्पथे भो-लोकाः ! स सत्यो जिनदास इभ्यः ।
किं वा प्रपञ्चीति, वदन्ति लोकाः, श्रेष्ठिन् ! शृणु त्वं वरतचरित्रम् ॥ ८ ॥

पञ्चमपरिग्रहाश्रवणिवृत्तौ धन्यास्ते ये सन्तोषभूषणभूषिताः, अधन्योऽहं यदद्यावधि सन्तोषभूषणेन न भूषितः, तथाप्यस्यां पर्युषणायामष्टदिनावधि सन्तोषभूषणं मया धर्तव्यमेव, यतो लोभात्तौ ह्यात्मा नैव केनापि प्रपूरितः, यतो यथा यथा प्रपूर्यते तथा तथा लोभगर्त्तौ हि महत्तरो भवति । उक्तं च-
 “कसिणं पि जो इमं लोयं, पडिपुन्नं दलेज्ज एगस्स । तेणावि से न संतुस्से, इह दुप्परए इमे आया” ॥१॥ इति ॥
 एवं मत्वाऽष्टदिनावधि सन्तोषवृत्तिं कुर्यादिति । पुनः किंविशिष्टैश्चावकैः पर्युषणपर्व आराधनीयमित्यत आह-
 प्रशामरुद्रकपायवर्गैरिति, अस्मिन् पर्वणि प्रशान्तवृत्तिसूच्या क्रोधादिकण्टकचतुष्टयं निष्काशयेत् स्वहृदयात् ।
 यतः-“कपाया देहकारायां, चत्वारो यामिका इव । यावज्जाग्रति पार्श्वस्या-स्तावन्मोक्षः कुतो नृणाम् ॥ १ ॥
 “जं अज्जियं चरित्तं, देसूणाए वि पुषकोडीए । तं कसाइअमेत्तो, हारेइ नरो सुहुत्तेणं ॥ २ ॥” इति ॥
 तथा च कपायाणामात्मसन्तापकारिणामुदयस्यैव निरोधोऽत्र कर्त्तव्यः, कदाचिद्दुदये सति प्रशस्तयोगो-
 दीरणेन तद्विफलीकरणं कर्त्तव्यमिति । पुनः किंविशिष्टैश्चावकैः पर्युषणाऽऽराधना कर्त्तव्येत्यत आह-
 श्रीकल्पसूत्रसविधिश्चवर्णकतानैरिति, संवेगनिर्वेदादिलोकोत्तरगुणोत्पत्तिद्वाराऽऽत्मोन्नतिकारकस्याष्टाहिका-
 व्याख्यानस्यानल्पतन्वभृत्कल्पसूत्रस्य च प्रतिदिनं सविधिश्चवर्णकचित्तराराधना कार्या ।

१ कृत्स्नमपि य इमं लोकं प्रतिपूर्णे दद्यादेकस्मै । तेनाऽपि स न सन्तुष्येदिति दुष्पूरकोऽप्यमात्मा ॥ १ ॥
 २ यद्वर्जितं चरित्तं देशोनयाऽपि पूर्वकोट्या । तत्कपायितमात्रो हास्यति नरो सुहृत्तेन ॥ २ ॥

ननु कल्पसूत्रप्रवणे को लाम इति चेत्, श्रूयतां तावत् सावधानीभूय-

“तयेण संभचरेण ष, फणयदाणेण भावओ । कम्मं खवेह् जं तित्थे, तं कप्पस्सवणेण य ॥ १ ॥”

कल्पोऽकल्पसुभाषकृत् कलिमलप्रध्वंसयद्वादरः, कल्पस्सर्वसमीहितोदयविधौ कल्पद्रुकल्पः कलौ ।

ये कल्पं परिवानयन्ति भविका शृण्वन्ति ये चादरात्, ते कल्पेषु विह्वल्य मुक्तिवन्तितोत्सङ्गे सवा शेरते ॥ २ ॥ इति

ननु कलिकाखेऽपि कल्पद्रुमोपमे श्रीपर्युषणपर्वणि किमन्यत्कर्तव्यमित्याशङ्कयामाह-

साधं कृपालुगुरुणा भवतारकेण, कार्यं प्रतिक्रमणमात्मविशुद्धिकारि ।

कालद्वयं जिनवरोक्तशुभाशयेन, नित्यं प्रमादपरिहारत आर्हतेन ॥ २ ॥

“गुरुसम्बिबओ हु धम्मो” इत्युक्तेर्गुरुसमक्षप्रतिक्रमणकरणे स्मरणा-प्रमादपरिहारादिद्वारा क्रिया-विशुद्धेर्येशिष्टभावविशुद्ध्या धनतमयहुकर्मक्षणेन महाफलावप्तिं ज्ञात्वा तातपादश्रीगुरुणैव सह प्रतिक्रमणं कर्तव्यम्, कारणे गुरुविरहे वैकेनापि तत् कर्तव्यम्, उक्तं च-

“पञ्चविहायारबिसु-द्धिहेउमिह साहु सावगो वा वि । पडिक्कमणं सह गुरुणा, गुरुविरहे कुणह् इक्कोऽवि ॥ १ ॥”

१ तपसा प्रलचर्येण च, फलकदानेन भावतः । कर्म क्षपयति यत् तीर्थं, तत् कल्पप्रवणेन च ॥ १ ॥

२ पञ्चविधाचारपिशुद्धिहेतोरिह साधुश्रावको वाऽपि । प्रतिक्रमणं सह गुरुणा गुरुविरहे करोत्येकोऽपि ॥ २ ॥

श्रीकल्प-
सूत्रप्रवण-
श्रावण-
फलोपव-
र्णनम् ।

प्रतिक्रमणं
गुरुणा सह
विशिष्टफ-
लं ज्ञात्वा
कर्तव्यं तत्र
सिद्धान्त-
पाठप्रद-
शनं च ।

प्रतिक्रमणं
भावावश्य-
करूपं तच्च
पोढेति
निरूप्य
तत्तदाव-
श्यफल-
वर्णनम् ।

॥ ११ ॥

प्रतिक्रमणं नाम श्रमणेन श्रमण्या श्रावकेण श्राविकया वा विशुद्धचित्तदृश्या नित्यसुभयकालं क्रियमाणं ज्ञानक्रियारूपोभयपरिणामात्मकत्वेन लोकोत्तरं नोआगमतो भावावश्यकरूपम्, तच्च सामायिकादिभेदेन पोढा, तत्र 'सामायिकावश्यकेन श्रावकश्राविका च सावद्ययोगविरतिं साधुश्च साध्वी च सर्वसावद्ययोग-विरतिं करोति,' 'चतुर्विंशतिस्तवावश्यकेन सम्यग्दर्शनविशुद्धिं करोति,' 'चन्दनकावश्यकेन नीचैर्गोत्रकर्म क्षप-यति, उच्यते च घ्नति, सौभाग्यमप्रतिहृतं निर्वर्त्तयति, लोकस्थानुकूलभावश्च जनयति,' 'प्रतिक्रमणावश्य-केन व्रतातिचारान् स्रगयति, पिहितव्रतातिचारश्च निरुद्धाश्रवोऽष्टप्रवचनमातृपूपुरुश्च भवति,' 'कायोत्सर्गाव-श्यकेनातीतप्रत्युत्पद्यप्रायश्चित्ताहोपराधं विशोधयति, विशोधितापराधश्चापहृतभारो भारवह इव शान्तहृदयः प्रशस्तध्यानोपगतस्सुखी भवति,' 'प्रत्याख्यानवश्यकेनाश्रवद्वाराणि निरुणद्धीति' ॥

“समणेण सावएण य, अवस्स कायद्वयं हवइ जम्हा । अन्तो अहोनिस्सिस्स य, तम्हा आवस्सयं नाम” ॥१॥ इत्युक्तेश्रावकेणापि प्रतिदिनं व्याक्षिप्तचित्तेनापि कर्तव्यं प्रतिक्रमणं द्विसन्ध्यं, दिवसनिशाकृतपातकविशु-द्धिहेतुत्वेन महाफलत्वात्, उक्तं च-

अवनिष्क्रमणं भाव-द्विपदाक्रमणं च सुकृतसङ्क्रमणम् । मुक्तेः क्रमणं कुर्या-द्धिः प्रतिदिवसं प्रतिक्रमणम् ॥१॥ इति

१ श्रमणेन श्रावकेण चाऽवश्यं कर्तव्यं भवति यस्मात् । अन्तोऽहर्निशयोश्च (अहोरात्रस्य मध्ये) तस्मादावश्यकं नाम ॥ १ ॥

श्रीपर्युषण-
पर्वकल्प-
लतायां
॥ ११ ॥

श्रूयते हि विहृपां श्राद्धः कश्चिद् द्विसन्ध्यप्रतिक्रमणाऽभिग्रही खलवचसा दूपितेन रुष्टेन सुरत्राणेन सर्वोऽङ्ग-
 निगडितः कारागृहे क्षिप्तः, उपयासे जातेऽपि सायं प्रतिक्रमणार्थं तत्रस्थाऽऽक्षफेभ्यः खण्डकुकं दत्त्वा घटी-
 द्रुगायथि इस्तनिगडकूपणपूर्वं प्रतिक्रमणं चक्रे, एवं मासयुगेन पष्टिं सौवर्णदण्डकान् प्रतिक्रमणार्थमेव प्रवदे ।
 तन्निगमदालोखरूपं ज्ञात्या तुष्टेन नृपेण मुक्तः, परिधापितः, प्राग्बद्धिशिल्प्य सन्मानितश्च । एवं प्रतिदिवसं
 आयुषेण प्रतिक्रमणविषये यतनीयम्, प्रतिदिनतच्छक्त्यभावेऽथत्राष्टविनावधि नियमेन तत्कर्तव्यमेव । ननु
 यः श्रायकरसाधुर्यां प्रतिक्रमणसूत्रार्थं नैव जानाति स कथं तेन कर्म क्षपयतीति चेत्, मैयम्, यतो मणिमञ्चो-
 पध्यायीनामचिन्त्यः प्रभाय इति हेतोः प्रतिक्रमणसूत्रमष्टाक्षरश्रवणेऽपि मद्दान् गुणः सम्पनीपयते, यथाहि-
 द्यविरा पुत्रस्य हंसस्य बुध्वाऽहिवष्टस्य निशेष्टस्य माञ्जिकैस्त्यक्तस्य शोकार्तजनन्या मुहुर्मुहुर्हंस हंसेति पुत्र-
 नाममरणपूर्वं रात्रौ नानाविलापकरणेन हंसेतिगान्बुध्वाऽक्षरश्रवणादेव सर्वाङ्गविपथीजव्यपगमात् स
 सञ्जीवभूय, तथा मतिमान्यादिना मन्त्ररूपसूत्राणां सम्यगर्थानवधारणेऽपि प्रतिक्रामकस्य कर्मक्षयस्यावेवेति
 भावः । पुनः श्रीपर्युषणपर्वण्यन्तर् किं कर्तव्यमित्याशङ्क्यायामाह-

“सामायिकं च समभावमरौ च मित्रे, निशेषकर्मविपमुत्तयहिमत्रकल्पम् ।

सावथयोगपरिहारदृढप्रतिज्ञं, कार्यं त्रिधा परशुचन्दनकल्पधृत्या ॥ ३ ॥

व्याक्षिप्त
 चिन्तेन श्र
 वकेणापि
 प्रतिक्रम-
 णमवश्यं
 कर्तव्य-
 मित्यत्र
 विहीत्य-
 श्राद्ध-
 दान्तः ।

सामायिके कृते श्रावकस्तत्राशुभयोगरहिततया श्रमण इव बहुतरकर्मनिर्जरको भवतीति हेतोस्सामायिकं बहुशः कुर्यात्, किञ्च जीवः प्रमादबहुलः तद्विश्रैकान्तेनाशुभवन्धक एवेति तत्परिजिहीर्षया बहुवारं सामायिकं कुर्यात् । तदुक्तं निर्युक्तिकृता-

“सामाहअस्मि उ कए समणो इव सावओ इवह जम्हा । एण कारणेणं, बहुसो सामाहयं कुब्जा ॥ १ ॥

जीवो पमायबहुलो, बहुसोऽपि य बहुविहेसु अत्येसु । एण कारणेणं, बहुसो सामाहयं कुब्जा ॥२॥” इति ॥

ननु सामायिके कृते तत्र सुश्राद्धः किं कुर्यात् किञ्च ध्यायेदिति चेत्, उच्यते-

“तस्मि कए वा पढइ, पोत्थयं वा वाएइ धम्मज्झाणं वा झियायइ, जहा एए, साहुगुणा अहं न समत्थो धारेडं ॥३॥”
(तो उम्मुक्कमणिसुवण्णो पढंती पोत्थयं वा वायंती । धम्मज्झाणं झियायति, जहा एते साहुगुणा अहं मंदभग्गो असमत्थो त्ति) इत्यार्षवचनात् सामायिके ज्ञानाभ्यासं कुर्यात् धर्मध्यानं वा ध्यायेत् । यद्वा सामायिके-

१ सामायिके तु कृते श्रमण इव श्रायको भवति यस्मात् । एतेन कारणेन बहुशस्सामायिकं कुर्यात् ॥ १ ॥

जीवः प्रमादबहुलो बहुसोऽपि च बहुविधेय्येसु । एतेन कारणेन बहुशस्सामायिकं कुर्यात् ॥ २ ॥

२ तस्मिन् कृते पठति पुस्तकं वा वाचयति । धर्मध्यानं वा ध्यायति यथेतात् साधुगुणानहं न समर्थो धारयितुम् ॥ ३ ॥

(तत उन्मुक्कमणिसुवण्णं पठन् पुस्तकं वा वाचयन् धर्मध्यानं ध्यायति यथेतेषु साधुगुणेष्वहं मन्दभाग्योऽसमर्थ इति)

सामायिके
नमस्कार-
मन्त्रसंरणं
नमस्कारा-
नानुपूर्वी-
गुणनं च
कर्तव्य-
मित्यस्य
तत्फलस्य
च निरू-
पणम् ।

“जिणसासणस्स सारो, चउवसपुपाण जो समुद्धारो । जस्स मणे नवकारो, संसारो तस्स किं कुणइ ॥ १ ॥”
इत्येवं चतुर्विंशत्यक्षरभूतं नमस्कारमन्त्रं सारत् । ननु नमस्कारमन्त्रगुणने किं फलमिति चेत्, सिद्धान्त-

गाथाभिरुच्यते-

“नवकार इफ अक्खर, पावं फेलेइ सत्त अपराइं । पन्नासं च पणं, पञ्च सयाइं समग्गेणं ॥ १ ॥

जो गुणइ लक्खमेगं, पूणइ विहीइ जिणनमुकारं । तित्थयरनामगोअं, सो वंधइ नत्थि संवेदो ॥ २ ॥

अद्वेय य अट्टसया, अट्टसहस्सं च अट्ट कोडीओ । जो गुणइ अट्ट लक्खे, सो तइअभवे लद्धइ सिद्धिं ॥ ३ ॥” इति ॥

सामायिके नमस्कारानानुपूर्वी वा गुणयेत्, तत्फलं चैवमुक्तं-

“जं छम्मासिअवरिसिअ-तवेण तिपेण छिज्झए पावं । नमुकारअणपुयी-गुणणेण तयं खणद्धेण ॥ १ ॥ इति

तथा बुद्धकृतगर्हणं सुकृतानुमोवनञ्जेत्थं कुर्यात् सामायिके-

१ जिणशासनंश्च सारश्चतुर्विंशत्यक्षरं । यस्य मनसि नमस्कारः संसारस्तस्य किं करोति ? ॥ १ ॥

२ नमस्कार इकाक्षरेण पावं स्फेडयति समाऽतराणि । पञ्चाक्षरं पदेन पञ्चाक्षरानि समयेण ॥ १ ॥

यो गुणयति लक्ष्मिकं पूजयति विधिना जिननमस्कारम् । तीर्थकरनामगोत्रं स यथाति नाऽस्ति सन्वेदः ॥ २ ॥

अप्येव चाऽप्यशतान्यष्टसहस्रं चाऽष्टकोटीः । यो गुणयत्यष्टलक्षं स एतीकभवे लभते सिद्धिम् ॥ ३ ॥

३ यत् पापमासिफपापिफित्तपसा तीयेण क्षीयते पापम् । नमस्कारानानुपूर्वीगुणनेन तद् क्षणार्धेन ॥ १ ॥

सामायिके
दुष्कृतगर्ह-
ण-सुकृता-
नुमोदन-
गृहचिन्ता-
त्यागोप-
देशः ।

सांवत्सरि-
कप्रतिक्रम-
णे मिथः
क्षमापना-
करणाऽ-
धिकारः ।
॥ १३ ॥

“जं मणवयकाएहिं, कयकारिअअणुमईहि आयरिअं । धम्मविरुद्धमसुद्धं, सधं गरिहामि तं पावं ॥ १ ॥
अहवा सधं चिअवी-यरायवयणाणुसारि जं सुकयं । कालत्तए वि तिविहं (विहिअं), अणुमोएमो तयं सवं ॥ २ ॥ इति
“अल्ल घरे नत्थि घयं, हिंगु लोणं च इंधणं नत्थि । जाया य अल्ल तरुणी, कल्ले कह होहि य कुडुवं ? ॥ १ ॥”
इत्येवं न तु गृहकार्यं विविधं विचिन्तयेत्, यदुक्तं-
“सामाहयम्मि य कए, गिहकलं जो विचित्तए मूढो । अट्टवसदोवगओ, निरत्थयं तस्स सामहयं ॥ १ ॥” इति
पुनरत्र कर्त्तव्यान्तरमाह-

सर्वरथाब्दिकप्रतिक्रमणे विधेया, सत्क्षामणाकरणतो मिथ आत्मशुद्धिः ।
मिथ्याऽस्तु पूर्वकृतदुष्कृतमत्र सर्वं, द्राग् मे शिवैकमनसेति विभावनीयम् ॥ ४ ॥
“जो उयसमइ तस्स अत्थि आराहणा, जो उ न उवसमइ तस्स नत्थि आराहणा, तम्हा अप्पणा चेव

- १ यन्मनोवचःक्रयैः कृतकारितानुमतिभिराचरितम् । धर्मविरुद्धमशुद्धं सर्वं गर्हामि तत् पापम् ॥ १ ॥
- अथवा सर्वमेव धीतरागचचनानुसारि यत् सुकृतम् । कालत्रयेऽपि त्रिविध(विहित)मनुमोदयामस्तत् सर्वम् ॥ २ ॥
- २ अथ गृहे नाऽस्ति घृतं हिङ्गु लवणं चैन्यनं नाऽस्ति । जाया चाऽद्य तरुणी कल्ये कयं भविष्यति च कुटुम्बम् ॥ १ ॥
- ३ सामायिके च कृते गृहकार्ये यो विचिन्तयति मूढः । आर्त्तवशाच्चोपगतो निरर्थकं तस्य सामायिकम् ॥ १ ॥
- ४ य उपशमयति तस्याऽस्त्याराधना, यस्तु नोपशमयति तस्य नाऽस्त्याराधना, तसावात्मना चैवोपशमितव्यम् ॥

उवसमिपधं” इति प्रभुवचनामृताभिपिक्तस्सन् परे क्षमयन्ति वा न वा, तथापि स्वयमाराधकताप्राप्त्यर्थमत्र क्षमयेदेव परान् मायिकानपि । ननु निर्मायया सर्वजीवक्षमणया जीवः किं जनयतीति चेत्, क्षमणया चित्त-प्रसादं जनयति, चित्तप्रसादमुपगतो जीवः सर्वप्राणभूतजीवसत्त्वेषु परहितचिन्तात्मकमैत्रीभावमुत्पादयति, तं चोपगतो जीवो रागेद्वेषापगमरूपभावविशुद्धिं कृत्वा निर्भयो भवति, अशेषभयहेत्वभावात्, तेन च सुक्तिरिति । अथ त्रिभुवनगुरोरेहत्प्रभोस्लान्नादिकमपि स्वात्मनिर्मलकरणभावनया आद्धेन कर्तव्यमत्रत्याह-

स्नानं वरप्रशमकृद् भवभिजिनानां, माङ्गल्यकृत् सुरगिरौ सुरवद् विधाय ।

अङ्गाग्रभावविभिदा प्रवरा जिनार्चा, स्वर्गपवर्गजननी विधिना विधेया ॥ ५ ॥

चैत्यगृहादौ एकान्तप्रयतः परित्यक्तान्यकर्तव्यः प्रवर्द्धमानातितीव्रतरशुभपरिणामो भक्त्यतिशयान्मुदश्रुप-रिपूर्णलोचनो रोमाञ्चितवपुरनादौ संसारेऽतिदुर्लभमिदं सकलकल्याणैककारणमघःकृतचिन्तामणिकल्पद्रुम-भगवत्स्नानं कथञ्चिदवाप्तं नातः परं कृत्यमस्तीत्यनेनात्मानं कृतार्थमभिमन्यमानो सुवनगुरौ विनिवेशि-तनयनमानसश्चाद्धः स्वयमेकाकी परिवारयुतो वा विविधभक्त्या मेरुशृङ्गसुरकृतस्नानानुकारि स्नानं सर्वोप-धिघनसारधुसृणादिमिश्रजलेन कुर्यात् । जलाभिषेककाले च-

“वाल्तणंभि सामिय !, सुमेरुसिहरम्मि कणयकलसेहिं । तियसासुरेहिं ण्हविओ, ते धन्ना जेहिं दिट्ठोऽसि” ॥१॥

१ वाल्तवे सामिन् । सुमेरुशिखरे फनककलशी । त्रिदशासुरैस्त्रजपितस्ते धन्या येहट्ठोऽसि ॥ १ ॥

जिनस्नाना-
धिकारः
जिनाभिषे-
कमाहात्म्यं
जिनपूजा-
फलं तत्क-
र्तव्योप-
देशश्च ।

इति भावनां भावयेत् । स्वात्रपूर्वकं पूजाकरणमिति तदनु अङ्गाग्रभावभेदत्रयवती पूजा इहलोकपरलोक-
विशिष्टफलांसां विनैव मोक्षफलेच्छया मतिमता कार्या, तथैव महाफलत्वात्, सापि विशिष्टतरसाधनैः
कर्तव्या, तथैव भावविशुद्धिभावात् । यदुक्तं-

“पवरेहिं साहणेहिं, पायं भावो वि जायए पवरो । न य अन्नो उवओगो, एएसि सयाण लट्टयरो ॥१॥” इति ॥
पूजासामग्र्यभावे जिनदर्शनं त्ववश्यमेव कर्तव्यं, तस्यापि सम्यग्दर्शनप्राप्तिहेतुत्वात्, आद्रकुमारवत्,

तथाहि-देशे समृद्धे मगधे कुडुम्बी, सामायिको बन्धुमतीप्रियायुक् ।

श्रुत्वा सुधमं गुरुधर्मोप-सूर्यन्तिके प्रव्रजितो विरक्तः ॥ १ ॥

स्वाचारनिष्ठो विहरत्यपूर्व-प्रेम्णा सुगीतार्थमुनीन्द्रयुक्तः ।

सदा सदाचारता च साऽपि, सुशीलसाध्वीसमुदाययुक्ता ॥ २ ॥

अथैकदा तां श्रमणीं ग्रहीतुं, भिक्षामदन्तीमवलोक्य तस्याम् ।

कर्मादयात्पूर्वतरस्मृतेस्स, व्यामोहितः कर्मगतिर्हि चिन्ना ॥ ३ ॥

१ प्रवरेस्साधनैः प्रायो भावोऽपि जायते प्रवरः । न चान्य उपयोग पतेषां सतां लष्टतरः ॥ १ ॥

(प्रवरैः साधनैः प्रायो भावोऽपि जायते प्रवरः प्रधानः, न चाऽन्यः जिनपतिपूजातोऽन्यः, उपयोग पतेषां प्रवरसाधनानां,
सतां विद्यमानानां, लष्टतरः प्रधानतर इत्यर्थः ।)

कर्णोपकर्णं श्रमणी तवा तां, संश्रुत्य घातां व्रतरक्षणोत्का ।
 सा चिन्तयामास विवेशगच्छी, स्यां चेतथाप्यस्य न मोहसुक्तिः ॥ ४ ॥
 शीघ्रं विधायाऽनशनं मृतिमै-ऽस्तु मा कथञ्चिद् व्रतभङ्गबुद्धिः ।
 निश्चित्य चैवं गलपाशिकां सा, कृत्वा मृतोद्धानशना ययो याम् ॥ ५ ॥
 श्रुत्वाऽतिसंवेगपरो मृतां तां, महाव्रतोच्छेद इतो न तस्याः ।
 प्रासः स मे किं मम जीवनेन, धिङ् मां ततथाऽनशनं करोमि ॥ ६ ॥
 इत्थं विचिन्त्याऽनभिधाय सूरी-न्मायाव्यनालोचितपापकर्मा ।
 त्यक्ताशिलाहारविधिस्खबुद्ध्या, खर्गं गतस्तोऽनशनं विधाय ॥ ७ ॥
 व्युत्वा सुरायुः क्षयतस्खपूर्व-जन्मात्तंचारित्रविराधनातः ।
 स आर्द्रवेशार्द्रपुरे एनार्थे, आर्द्रारुखभूपात्मज आर्द्रकोऽभूत् ॥ ८ ॥
 खर्लोक्तो बन्धुमती विषय, वसन्तपुर्यां सुकुले विशुद्धे ।
 श्रीदेवदत्तस्य धनावतीतः, श्रीश्रीमतीनामसुतांऽथ जज्ञे ॥ ९ ॥
 श्रीश्रेणिकेशाय तवाऽऽर्द्रभूप, उपायनोपेतमहत्तमं वै ।
 द्राक् प्रपयद्वाजगृहं सुमीलै, तं गृष्टवानार्द्रकुमार ग्वम् ॥ १० ॥

जिनप्रति-
 मादर्शनं स-
 म्यग्दर्शन-
 हेतुरित्यत्र
 आर्द्रकुमार-
 वृष्टान्तः ।

त्वया समं मज्जनकेन कस्य, राज्ञो महार्हो ह्युपहार एषः ।
सुप्रेष्यते त्वज्जनक्रातिमित्र-श्रीश्रेणिकेशाय स इत्युवाच ॥ ११ ॥
कुमार ऊचे तनयोऽस्ति कोऽपि, किं तस्य ! औं चैत्कथयाऽभिर्धां त्वम् ।
स आह नाश्नास्यभयः कुमार-स्तस्मै तु देयं मम प्राभृतं सत् ॥ १२ ॥
स्निह्यत्यपूर्वं त्वयि चाऽऽर्द्रं एवं, श्राव्यं वचो मे प्रणयद्वुबीजम् ।
दूतो गृहीतोभयप्राभृतस्स, महत्तमो राजगृहं गतो द्राक् ॥ १३ ॥
श्रीश्रेणिकायाऽथ सुप्राभृतं तद्, दत्त्वा नृपाद्रोक्तमुवाच प्रेम्णा ।
पुत्राऽऽर्द्रकमाभृतमर्पयित्वा-ऽभयाय सत्प्रीतिवचोऽवदत्सः ॥ १४ ॥
आसन्नसिद्धिर्भैविकोऽयमाद्रो, विचार्य चैवं परिणामबुद्ध्या ।
युगादिनाथप्रतिमामिषेण, सम्यक्त्वरत्नं किल प्रापयामि ॥ १५ ॥
विभाव्य चेत्यं प्रथमेशविम्य-युक्तां सुपेदामभयस्तु प्रैपीत् ।
मत्प्रेषितं प्राभृतमाद्रिकै-कान्ते विलोक्यं कथनीयमित्थम् ॥ १६ ॥
स्वीकृत्य गत्याऽऽर्द्रपुरं ददौ स, श्रीश्रेणिकप्राभृतकं तु राज्ञे ।
दत्त्वाऽऽर्द्रपुत्राय ततोऽभयेन, दत्तां सुपेदामथ चोक्तम् ॥ १७ ॥

नभेयविम्बं विजने निरूष्या-ऽऽर्द्रपुत्र ऊहाभरमूर्च्छितोऽभूत् ।
 जातञ्च जातिस्मरणं भवञ्च, पूर्वं स वैदेवमचिन्तयच्च ॥ १८ ॥
 महोपकारं कृतवान् कुमारो-ऽभयः सुधर्मप्रतिबोधतो मे ।
 अद्याऽपि तद्दर्शनमेव नैव, जातं ममाऽभाग्यशिरोमणेवै ॥ १९ ॥
 दध्यौ स चाऽऽर्द्रस्सुरलोकभोगै-र्नाऽभूत्सुतृप्तिर्मम मानुषैः किम् ।
 निस्सारभोगैर्नु भविष्यतीति, मिथ्या मतिर्मे तदलं नृभोगैः ॥ २० ॥
 निर्धिणभोगस्सुभटैश्च पञ्च-शल्या सुख्दोऽपि प्रपञ्चय राज्ञः ।
 गत्वाऽऽर्यदेशं विचारितोऽपि, देव्याऽग्रहीत् प्रोच्छसितस्स दीक्षाम् ॥ २१ ॥
 आत्तत्रतो द्वादशचत्सरान्ते, भोगावलीकर्मभरोदयेन ।
 स श्रीमतीकन्यकयानुरागाद्, वृत्तश्च भोगान् विविधानसुङ्ग ॥ २२ ॥
 कर्मोदयाद्वै पतितस्स भोग-भोग्यज्यभोगी हि विरक्तचित्तः ।
 पुनर्गृहीत्वा रविसंख्यवर्षा-न्ते संयमं मोक्षमगादकर्मा ॥ २३ ॥
 इत्थं मनुष्येन्द्रसुरेन्द्रवन्द्य-जितेन्द्रनाथप्रतिमार्चनाद् वै ।
 महोपकारो भविनां तु सिद्धि-प्राप्त्याऽऽर्द्रसूनोरिव चेति सिद्धम् ॥ २४ ॥

जिनप्रति-
 मादर्शनं स-
 म्यग्दर्शन-
 हेतुरित्यत्र
 आर्द्रकुमार-
 इष्टान्तः ।

मोक्षैकहेतु
तपोऽत्र वि-
शिष्टतरं
कर्त्तव्यमेवै-
त्यधिकारः
अष्टमादित-
पोष्ट्यादि-
सहितमेव
कर्त्तव्यमि-
त्यधिकारः
॥ १६ ॥

श्रीपर्युषणपर्वणि वनतरकर्मवनदाहे अश्रुपमतपोऽपि विशिष्टतरं कर्त्तव्यमित्याशयेनाह-
ज्ञानी सुदृष्टिरपि कोऽपि तपो व्यपोह्य, मोक्षं गतो न च निहन्ति निकाचितं तत् ।
कर्मापि तेन विमुना शिवशर्महेता-वभ्यर्हितं गदितमित्यवगम्य विज्ञैः ॥ ६ ॥
धृत्वाऽत्र धैर्यसुविवेकरक्षमाह्वं, जित्वा च मोहनृपमप्यमरोपसर्गे ।
कार्याऽष्टमादिविविधोत्रतपोविलोप-बुद्धिर्न सूर्ययशसेव शिवाभिलाषैः ॥ ७ ॥ शुग्मम्

अधिकतरतपःकरणशक्यभावेऽपि शल्यत्रयोन्मूलनं जन्मत्रयपावनमष्टमतपोऽवश्यमेव कर्त्तव्यम्, नाग-
केतुवत्, तस्य महाफलकारित्वात्, उक्तं च-
'जं छम्मासियवरिसिअ-तवेण तिव्वेण कोडिवरिसेण । पावं झिज्जइ मुणिणो, अट्टमेणं तह पञ्चुसणे ॥१॥ इति ।
तदपि धीरताक्षमाज्ञानाभ्यासपूर्वकं लोभारम्भविनिर्मुक्तमनिदानञ्च कर्त्तव्यम्, तथैव क्रियमाणस्याऽल्प-
तपसोऽपि महाफलकारकत्वात् । उक्तं च-
"जस्स धिई तस्स तवो, जस्स तवो तस्स सोगगई सुलहा । जे अधितिमंतपुरिसा, तवोऽवि खल्लु दुल्लहो तेसिं ॥१॥

१ यत् पाण्मासिकचार्षिकतपसा तीव्रेण कोटिवर्षेण । पापं क्षीयते मुनेरष्टमेन तथा पर्युषणे ॥ १ ॥

२ यस्य धृतिस्तस्य तपोः यस्य तपस्तस्य सद्गतिस्सुलभा । येऽधृतिमन्तः पुण्यस्तपोऽपि खल्लु दुर्लभं तेषाम् ॥ १ ॥

श्रीपर्युषण-
पर्वकल्प-
लतायां
॥ १६ ॥

‘लोभारम्भविमुक्तं, खंतिपहाणं सनाणमनियाणं । अप्यंपि तवं निहणह, कम्माहं निकाहयाहंपि ॥२॥’ इति ॥
ऐहिककार्यसिद्धिरपि तपसा भवति । उक्तञ्च-

“अधिरंपि थिरं वकं-पि उल्लुअं दुल्लहंपि तह सुलहं । दुस्सज्झंपि सुसज्झं, तवेण संपज्जाए कज्जं ॥ ३ ॥” इति ॥
तत्र खकुदुम्ब्यादिनिवारणेऽपि देवाद्युपसर्गेऽपि च नैव तपो मोक्तव्यम्, श्रीसूर्ययशोवत् ।

तथाहि-“जह सधेसु दिणेसु, पालह किरिअं तओ हवह लट्ठं ।

जं पुण तहा न सक्कह, तहवि दु पालिज्ज पवदिणं ॥ १ ॥”

श्रुत्वेति धर्मं वनपक्षिणोऽपि, भक्ष्यं न गृह्णन्ति सुपर्वतिथ्याम् ।

कथं मनुष्यो जिनधर्मवेत्ता-ऽऽहारं प्रकुर्याद्वरपर्वतिथ्याम् ॥ १ ॥

“सधेसु कालपधे-सु पसत्थो जिणमए हवइ जोगो ।

अट्टमिचउइसीसु अ, नियमेण हविज्ज पोसहिओ ॥ १ ॥”

१ लोभारम्भविमुक्तं क्षान्तिप्रधानं सन्धानमनिदानम् । अल्पमपि तपो निहन्ति कर्माणि निकाचितान्यपि ॥ १ ॥

२ अस्विरमपि स्थिरं यक्रमपि ऋजुकं दुर्लभमपि तथा सुलभम् । दुस्साध्यमपि सुसाध्यं तपसा सम्पद्यते कार्यम् ॥ २ ॥

३ यदि सर्वेषु दिनेषु पालयथ क्रियां ततो भवति लष्टम् । यत्पुनस्तथा न शक्नुथ तथापि पालयथ पर्वदिनम् ॥ ३ ॥

४ सर्वेषु कालपर्वेषु प्रशस्तो जिनमते भवति योगः । अष्टमीचतुर्दशीषु च नियमेन भवेत् पौषधिकः ॥ ४ ॥

तपस ऐहि-
कफलसि-
द्धिरपीतिव-
र्णनम्
उपसर्गका-
लेऽपि नैव-
तपस्यांग-
धीः कार्ये-
त्यत्र सूर्य-
यशो-
दृष्टान्तः ।

एवं युगादीशगिरं निशम्य, तपो विना न स्वजनुः प्रकुर्वे ।
 व्यर्थं प्रमादादिति कार्यमेव, सुरोपसर्गेऽपि तपो मया वै ॥ २ ॥
 निश्चिन्त्य चैवं सुदृढप्रतिज्ञो-ऽष्टमीं तिथिं सूर्ययशा नृपोऽयम् ।
 चतुर्दशीं पौषधसुव्रतेन, चाऽऽराधयाञ्चक्र उदग्रभावात् ॥ ३ ॥
 अर्हत्प्रभूक्तौ हृदभक्तियोग-माराधनां पर्वतिथेश्च दृष्ट्वा ।
 अतिप्रसन्नो मधवा दिवोक-स्सभास्थितस्तं प्रशशंस बाढम् ॥ ४ ॥
 श्रुत्वोर्वशी विस्मयमादधाना, न श्रद्धे तद्वचनं कथञ्चित् ।
 व्रतादवश्यं प्रतिपातयिष्ये, तं मेरुशृङ्गादिव गण्डशैलम् ॥ ५ ॥
 इति प्रतिज्ञां हृदये निधाय, कराम्बुजे सम्परिगृह्य वीणाम् ।
 रम्भायुता भूपपरीक्षणार्थं, खर्गादिक्षतौ साऽवततार सद्यः ॥ ६ ॥
 नाभेयनाथस्य विशालचैत्ये-ऽयोध्यापुरीसन्निहिते तदैव ।
 विमोहकृद्द्रुपमहो ! विधाय, गातुं प्रवृत्ता खरमूर्च्छनाभिः ॥ ७ ॥
 आगल्य चैलं नृपतिस्ससैन्यो, नत्वा जिनेन्द्रं स ततो निवृत्तः ।
 सञ्चिन्निमे के कुत आगते स्तः ? , प्रधानमित्यं लघु पृच्छति स्म ॥ ८ ॥

नृपोक्तिमाकर्ण्य स तत्र गत्वा, के स्वो युवां चाथ विवाहिते किम् ? ।
 अत्राऽऽगते चाऽऽशु किमर्थमित्थं, मन्त्रीश्वरस्ते लघु पृच्छति स्म ॥ १ ॥
 मङ्ग्युक्तिमाकर्ण्य वभाप एका, मन्त्रीश्वराऽऽवां मणिचूडनाम्नः ।
 स्वः खेचरेन्द्रस्य सुते कुमार्यौ, वीणासु लीने च सदेव्यऽवेहि ॥ १० ॥
 पिताऽतिखिन्नोऽतिसुयोग्यभर्त्र-प्राप्त्या तदोर्वीतलपर्यटन्लौ ।
 आज्ञालब्धीनं पतिमीक्षितुं स्वो, द्रागागते दर्शनच्छद्मनाऽत्र ॥ ११ ॥
 वाचं तु तस्याः सचिवो निशम्या-घण् वां समं सूर्ययशोच्युपेण ।
 सरेण रत्या इव सङ्गमोऽहो, युष्मत्सुप्रीत्युत्तमपात्रमेपः ॥ १२ ॥
 जिनर्पभेशो युवयोः प्रसन्नो, भाग्योदयादेव वरस्स प्राप्तः ।
 करिष्यति त्वद्विपरीततां ना-ऽहमत्र साक्षीति न काऽपि चिन्ता ॥ १३ ॥
 खीकृत्य चेत्यं सचिवाग्रहात्ते, तदेव चैलाह्महिरागते द्राक् ।
 ताभ्यां नृपः प्रेमरसैकममो-ऽकरोच गान्धर्वविवाहमत्र ॥ १४ ॥
 ताभ्यां समं भूपतिरेकदाऽथ, ययौ गवाक्षं भविताऽष्टमी श्वः ।
 भोः । पौषधादावतिसावधाना, भवन्तु जाता शुभघोषणैवम् ॥ १५ ॥

श्रुत्वा तदा तां किमजानीतीव, आन्तोर्वशी सा समयं विदित्वा ।
 सम्पृच्छति संशामहो ! किमेतत्, संश्रूयते ! भूपतिराह तां द्राक् ॥ १६ ॥
 विशेषतोऽर्हत्प्रसुणाऽष्टमीयं, चतुर्दशी च व्रतपौषधादौ ।
 प्रोक्ते सुधर्मैर्ऽर्हदुपासकानां, प्रोद्बोधनार्थं पुरि मन्त्रियोगात् ॥ १७ ॥
 उद्बोधयते पूर्वदिने सदाऽद्य, चतुर्दशी श्वो भवितेति घुष्टम् ।
 श्रुत्वा नृपोक्तिं चतुरा मपञ्च, उर्वरयुवाचाऽऽशु सहासमित्यम् ॥ १८ ॥ युग्मम् ॥
 मनुष्यजन्मोचतरञ्च राज्यं, नृवं वयः कान्तमिदं वयुश्च ।
 त्वया तपोभिः कथमेव कष्टैर्विडम्ब्यते सुग्धतयेह राजन् ! ॥ १९ ॥
 श्रुत्वा तदुक्तिं वृष इत्थमूचे, युवां कुलीने चतुरे सुते च ।
 विद्याधरस्येति ममाऽद्य नष्टो, भ्रमो नु चण्डालसुताऽधमे स्थः ॥ २० ॥
 भवाब्धिनौश्रीजिनधर्मनिन्दा-कृज्जन्म धिग् वै युवयोः कुबुद्ध्योः ।
 निस्सारभोगाय युवामिवाऽशो, भृत्वाऽऽतनुं नैव तपस्यजामि ॥ २१ ॥
 प्राहोर्वशी कोऽपि न तेऽत्र दोषो, भाग्यस्य मे यत् स्ववशं तदेशम् ।
 सुधत्त्वा स्वतन्त्रः कृपतिर्घृतो हि, अष्टा च शीलान्तरसौख्यतश्च ॥ २२ ॥

चितामृतिर्मेऽस्त्विति तत्प्रलापं, श्रुत्वाऽऽह भूपो भज मा च दैन्यम् ।
 राज्यं च लक्ष्मीमखिलां गृहाण, हठाग्रहं मुञ्च लघु प्रसीद ॥ २३ ॥
 चेन्मन्यसे नैवमरं तथापि, पितामहोक्तं सुतपः कृतं यत् ।
 पित्रा च सुक्त्वा तदहं सुपर्वं, नीचात्मपुंश्च मुधा नयामि ॥ २४ ॥
 छिनत्तु शीर्षं शमनोऽस्तु बन्धो, द्राग यातु लक्ष्मीः प्रतिपन्नपूर्तो ।
 सतां गतिर्याः मम साऽस्तु नैतु, तथापि धर्मान्मम धीश्च दूरम् ॥ २५ ॥
 श्रुत्वोर्वशी तत्पुनराह भूपं, क्रोधारुणाक्षी वितथं न कुर्वे ।
 त्वदुक्तमित्येवमुरीकृतं तत्, त्यजन्न किं लज्जस आसमध्ये ॥ २६ ॥
 श्रुत्वा तदुक्तिं निजगाद भूय-श्चिन्तैकमग्नो नृपतिस्तदैवम् ।
 अन्यथथेष्टं परिमार्गय त्वं, न पर्वभङ्गं मम कारय त्वम् ॥ २७ ॥
 श्रुत्वोर्वशी तद्गतनिश्चयार्थं, भूयोऽपि राजानमिदं वभाषे ।
 न पर्वभङ्गं कुरुषे महीप !, जिनेन्द्रचैत्यं ननु पातय द्राक् ॥ २८ ॥
 श्रुत्वेति मूर्च्छामगमन्महीन्द्रो, हाहेति नादः प्रवभूव तत्र ।
 नृपोऽतिशीताम्बुनिषेचनेन, मङ्ग्यादिना स्वस्थ उवाच चेत्यम् ॥ २९ ॥

रेऽधमे ! त्वं वितथं ब्रवीषि, पवित्रवंशे तव नैव जन्म ।
चाण्डालजाता कथमन्यथा हि, जिनेन्द्रचैत्योद्दलने नियोगः ॥ ३० ॥
न चैत्यभङ्गं मनसाऽपि कुर्वे, प्रयाचतां यन्मनसेऽस्मितं ते ।
सा प्राह छिन्वा सुतशीर्षमीश !, त्वं देहि हस्ते स निशम्य चाऽऽह ॥ ३१ ॥
सुतो मदुत्थो हि ततो गृहीत्वा, प्रसीद मे मस्तकमित्थमुक्त्वा ।
जग्राह सोऽसिं स्वशिरोऽभिभेत्तुं, तावच देवीधलतः स कुण्ठः ॥ ३२ ॥
दृष्ट्वेन्दुमन्वेर्जलवृद्धिवत्स, दृष्ट्वाऽस्य खड्गं परिणामवृद्ध्या ।
गृह्णाति यं यं स्वप्रभायतस्तं, तं सा करोति स विकुण्ठितं द्राक् ॥ ३३ ॥
कुशाग्रबुद्धिः परमार्थवित् स, तथापि सत्त्यान्न मनाक् चचाल ।
तदा स्वरूपं प्रविधाय देव्या-व्योचतां भूप ! सवा जयेति ॥ ३४ ॥
युद्धादिवीरास्तु सहस्रशस्त्य-मेवैक ऊर्व्यो जिनधर्मवीरः ।
जयाऽऽदिनाथान्ययशीतभानो !, चक्रीशवंशाम्बरतिग्मभानो ! ॥ ३५ ॥
यथा न मेरुश्चलति प्रवीर !, तथा न धर्मात्त्वमपीति यावत् ।
ते संस्तुतस्तावदुपाजगाम, स्वर्गात्सुरेन्द्रो विकिरन् सुमानि ॥ ३६ ॥

अष्टप्रतिज्ञेन्द्रनिरीक्षिता सो-र्वशी सहासं कनके विशुद्धे ।
किं इयामिका संलगतीति तस्य, गुणान् विशिष्येन्द्रपुरो जगौ द्राक् ॥ ३७ ॥
ययौ स शक्रो मुकुटादि दत्त्वा, सुधीरथो सूर्ययशा नरेन्द्रः ।
सम्बुध्य पश्यन् मणिदर्पणे खं, दीक्षां गृहीत्वाऽरमगाच्छिवं सः ॥ ३८ ॥
आश्चर्यकृत्सूर्ययशाश्चरित्रं, श्रुत्वा च धृत्वा हृदि सज्जना भोः ॥
कुशाग्रबुद्ध्या परमार्थतत्त्वं, ज्ञात्वा भवन्तूग्रतपःप्रवीराः ॥ ३९ ॥

अनादिकर्मापहे श्रीपर्युपणपर्वणि न च स्वयं स्वकल्याणार्थं तपःकरणमात्रेण सन्तोष्यन् किन्तु-
“जे होति उत्तमनरा, धम्मं समयमेव ते पवज्जंति । मज्झिमपयई संचो-इया उ न कयाइ वि जहन्ना” ॥१॥ इति
महर्षिवचनं हृदयकमले धृत्वा धर्मे मध्यमपुरुषरेणाकरणशीलेन-
‘चोणई जो धम्मे, जीवं विविहेण केणइ नएण । संसारचारयगयं, सो नणु कल्लणमित्तो य ॥ १ ॥
इत्येवंलक्षणकल्याणमित्रीभूयाज्ञजानान् तत्कल्याणार्थं प्रेमोत्पादकसुधामधुरया गिरा प्रोत्साह्य तैरपि
तपः कारयितव्यमित्याशयेनाह-

१ ये भवन्त्युत्तमनरा धर्मे स्वयमेव ते प्रपद्यन्ते । मध्यमप्रकृतयः सञ्चोदितास्तु न क्वाचिदपि जघन्याः ॥ १ ॥

२ बोवयति यो धर्मे जीवं विविधेन केनचिद्वयेन । संसारचारकागतं स ननु कल्याणमित्रं च ॥ १ ॥

कल्याण-
मित्रीभूया-
ऽज्ञान-
सुधीकल्या-
प्रोत्साह्य-
तैस्तपः क-
रयितव्य-
मित्यधि-
कारः ।

भाग्यात्पर्युपणपर्वणि सज्जना भोः !, सर्वप्रमादमवधूय तपः कुरुध्वम् ।
 नाहो विलम्ब इति प्रेरणतोऽज्ञपुंसः, प्रोत्साह्य तद्धितगिराऽत्र विधापयेज्ज्ञः ॥ ८ ॥

न च तपःकर्तुः कदाचिद्वैच्योगात्तपःकाल एव मरणे प्रोत्साहयितुः पञ्चेन्द्रियघातकतया विराघकत्वं
 स्यादिति वाच्यं, घातकपरिणामस्तस्य नेति शुभपरिणामेनाराधकत्वात्, तदेव वृद्ध्यादेन साध्वीदृष्टान्तेन
 दृश्यैकालिकसूत्रदीकायां प्रोक्तं, तथाहि कयाचिदार्ययाऽसहिष्णुः क्रूरगडुकप्रायःसंयतश्चातुर्मासिकादाद्युप-
 वासं कारितः, स तदारानयना मृत एव, कपिघातिकाऽहमित्युद्धिन्ना सा तीर्थकरं पृच्छामीति गुणार्वाजितदे-

यतया नीता श्रीसीमन्थरस्वामिसमीपं, पृष्टो भगवान् अदुष्टचित्ताऽघातिकेत्यभिहितवानिति ।
 ध्वयसायफलं विहयो, विह्वस्त फलं सुपत्तविणिओगो । तयभावे ववसाधो-विहवोऽवि अ दुग्गइनिमित्तं ॥१॥
 इति महर्षिवचनामृतरसाक्षादेकलीनैरुतमश्रावकैस्साधर्मिकसङ्घसुपात्रे नियुक्ता निजद्धिः पुण्यद्विर्भवतु, मा
 च भवतु पापकार्ये नियुक्ता पापद्धिः, भोगविलासे च नियुक्ता भोगद्धिर्दुर्गतिप्रदेति भावनापरैः कल्याणपर-
 म्पराप्राप्त्यर्थं न तु कीर्त्यार्थं स्वद्रव्यैस्साधर्मिकत्वात्सत्यमपि कर्तव्यमेवात्रेत्याशयेनाह-

कार्येष्टभोजनविभिन्नप्रभावनाद्यै-राभ्वादिवद्विखिलसङ्घसंप्रेमभक्तिः ।

सद्दो हि तीर्थकरपूजित इत्यतोऽनु, पूज्यस्य तस्य परिधापनिका प्रदेया ॥ ९ ॥

१ व्यवसायफलं विभयो विभवस्य फलं सुपात्रविनियोगः । तदभावे व्ययसायो विभवोऽपि च दुर्गतिनिमित्तम् ॥ १ ॥

अथ श्रीसद्युगूजा आर्चकैः कथं कर्तव्येति चेत्, उच्यते-

फलताम्बुलवासोभिर्भांजनैश्चान्वनैस्तुमैः । श्रीसद्युः पूजितो घेन, तेन प्राणं जनुःफलम् ॥ १ ॥

जिनेन्द्राक्षापरो वैवः, सुसाधोर्नापरो गुरुः । न सद्युःपरं पुण्यं, क्षेत्रमस्ति जगत्त्रये ॥ २ ॥

श्रीसद्युभक्तिमाहात्म्यं, घञुं कैश्चिन्न शक्यते । अर्घदादिपदप्राप्तिर्यस्या मुख्यफलं स्मृतम् ॥ ३ ॥

इत्याद्युपदेशास्मृतपानसक्तैः प्रमोदप्रकपेण भाग्यवद्विर्विभवानुसारेण श्रीसद्युः पूजनीय आभूश्चेष्टिवत्, तद्वृत्तान्तो मत्कृतश्रीपर्युषणपर्वफलप्रभातोऽवसेयः । आदिपदाद्वस्तुपालाविद्युत्तान्ता अपि ज्ञेयाः, तत्र घस्तुपालमश्रीश्वरघृत्तान्तस्त्वेवम्, नागपुरात् साद्युपूजनिष्काशितशिशुञ्जयसद्यो माण्डलिपुरासन्नं यावदायातस्तावत्सम्बुलमागल्य सावरविशतिपुरस्सरं धवलकमानीतः, श्रीवस्तुपालोऽपि सम्बुलमगात् । सद्युस्य धूली पयनानुकूल्याद् यां यां दिशमनुधावति तत्र तत्र गच्छति मश्री । तदा तदस्थैर्भणितं मश्रीश ! इतो रजः, इत इतः पादावधार्यंतां, मश्रिणोर्कं इदं रजः पुण्यैरेव स्पष्टं लभ्यते, अनेन रजसा स्पष्टेन पापरजो नूरे नश्यति, यत उक्तम्-

श्रीतीर्थपान्थरजसा विरजीभवन्ति, तीर्थेषु घम्भ्रमणतो न भवे भ्रमन्ति ।

द्रव्यव्ययादिदृ नराः स्थिरसम्पदः स्युः, पूज्या भवन्ति जगदीशमथार्चयन्तः ॥ १ ॥ इति ।

विविधा
श्रीसद्युमं-
क्तिः कर्त्त-
व्येत्यस्य
तत्फलस्य न
निरूपणम् ।
श्रीसद्युमं-
क्तौ श्रीप-
स्तुपाल-
मश्रिद-
ष्टान्तः ।

ततस्सद्धपतिपूजमञ्चिणौ गाढालिङ्गनप्रियालापौ संवृत्तौ, सद्धश्च सरस्तीरे स्थितः, अथ रात्रौ श्रीवस्तु-
पालश्चिन्तयति-

“कदा किल भविष्यन्ति, मद्गृहाङ्गणभूमयः । श्रीसद्धचरणाम्भोज-रजोराजीपवित्रिताः” ॥ १ ॥
इति चिन्तयता मञ्चिणा प्रभाते जाते स्वयं गत्वा भोक्तुं निमञ्चिते सद्धे स्वगृहं समागते श्रीवस्तुपालस्स-
धैपां पावप्रक्षालनं तिलकं च स्वयमेव करोति स्म, एवं जातौ द्वौ प्रहरौ, मञ्च्री तु तथैवाऽनिर्विण्णाः, तदा तेजः-
पालेन विज्ञप्तं देव । अथ सद्धभक्तिमहं करिष्ये, यूयं तु भोजनं कुरुत, अन्यथा तापो भविष्यति, मञ्चिणोक्तं
मेवं वद, पुण्यैरयमवसरो लभ्यते, तदा तं दृष्टान्तं ज्ञात्वा गुरुभिरपि कथितम्-

“यस्मिन् कुले यः पुरुषः प्रधानः, स एव यत्नेन हि रक्षणीयः ।

तस्मिन् विनष्टे हि कुलं विनष्टं, न नाभिभङ्गे त्वरका वहन्ति” ॥ १ ॥ इति,

तवन्तु मञ्चिणाप्येकं काव्यं लिखित्वा गुरुभ्यः प्रेषितम्-

“अथ मे फलवती पितुराशा, मातुराशिपि शिल्वाऽङ्कुरिताऽद्य ।

यद् युगादिजिनयात्रिकलोकं, पूजयाम्यहमशेषमखिन्नः” ॥ १ ॥

तदा गुरवोऽपि मौनमाश्रिताः, इत्थं वस्तुपालवदन्यैरपि श्रीसद्धभक्तिः कर्तव्या, विशेषशक्त्यभावेऽपि यथा-
शक्तिं पूगीफलादिप्रभावनां कृत्वाऽपि सद्धार्यकृत्यं भक्त्या सत्यापनीयम्, निस्वस्य तावदपि महाफलं, यतः-

श्रीसद्धभ-
क्तौ श्रीवं-
स्तुपाल-
मञ्चिण-
द्वयान्तः ।
॥ २१ ॥

श्रीपर्युषण-
पर्वकल्प-
लतायां
॥ २१ ॥

“सम्पत्तौ नियमः शक्तौ, सहनं शौक्ते व्रतं । दारिद्र्ये दानमप्यल्पं, महालाभाय जायते” ॥ १ ॥

अन्यत् किं कर्तव्यमित्याशङ्कयामाह-

अहंक्रियानिरतचित्त उपासकोऽपि, सुस्मरणादिकरणेन प्रमत्तकेपु ।

साधर्मिकेषु तदपूर्वहिताय भाव-वात्सल्यमर्हदुदितं हृदयेन कुर्यात् ॥ ३० ॥

श्रावकेणापि धर्मकार्ये प्रमाद्यतां स्मरणादिकरणेनाप्रमादभावोत्पादनलक्षणभावचात्सल्यमपि कर्तव्यम् ।

तदुक्तम्-

“सारणा वारणा चैव, चोयणा पडिचोअणा । सावएणांवि दायवा, सावयस्स हियट्ठया ॥१॥” इति ॥

विस्मृतस्य धर्मकृतस्य ज्ञापनं स्मरणा, तथा कुसंसर्गावकृतस्य निषेधनं वारणा, एतयोश्च सततं क्रियमाणयोर्हि कस्यचित्प्रमादबहुलस्य नियमस्खलितादौ युक्तं किं आद्धकुलोत्पन्नस्य तवेत्थं प्रवर्तितुमित्यादिवाक्यैः सोपालम्भं प्रेरणं चोदना, तथा तत्रैवासकृतस्खलितादौ धिक्क ते जन्मेत्यादिनिष्ठुरवाक्यैर्गण्डितरप्रेरणा प्रतिचोदनेति । स्मरणादौ कृते कस्यचिदज्ञस्य रोपस्स्यात्, स्मरणादिकं विपमिवोद्भेगकृच्च स्यात्, नच तथाप्युपेक्षितव्यं, किन्त्वनुग्रहबुद्ध्या हितभाषया प्रेरितव्यमेव धर्मकर्मण्यहर्निशमिति ॥ १० ॥

१ स्मरणा वारणा चैव चोदना प्रतिचोदना । श्रावकेणाऽपि दातव्या श्रावकस्य हितार्थम् (हितेच्छया) ॥ १ ॥

भावसाधन-
मिकवात्स-
ल्यमप्यत्र-
कर्तव्य-
मित्यधि-
कारः ।
श्रावकेणा-
पि स्मरणा-
दिकं कर्त्त-
व्यमित्य-
धिकारः ।

अथ कुलीनानां धर्मं विपीदतां आचकाणासुपदेशदानादिप्रकारेण स्वैर्यारोपणं कुर्यात्, आपन्निसम्मानां च स्वधनव्ययेनाभ्युद्धरणमन्तरायदोषाच्च विभक्त्येऽभ्युदृष्ट्या पुनर्ग्रहणाऽनिच्छया स्वधनाऽर्पणेन व्यापारनि-
योजनेन च पुनः पूर्वभूमिकाप्रापणं कृत्वा धर्मकार्यनियोजनञ्च कुर्यादित्याशयेनाह-
दौस्स्थयाज्जिनाध्वपततो दृढयेत् कुलीनान्, धर्मं धनार्पणसुथोक्तिसुप्रेरणेन ।
व्यापारयोजनत आत्मसद्वृत्तमहेभ्यान्, कृत्वाऽऽशु धर्मवरकर्मणि योजयेद् वा ॥ ११ ॥

ननु आचकाणां तथाविधधर्मदाढ्यं केनापि कारितमिति चेत्, कारितमित्युच्यते, यथा सुरगिरौ साधुजगत्सिंहेन धिरापद्रे श्रीश्रीमालाऽऽभूसङ्घपतिना च त्रिशतपट्टिसार्धभिकाः स्वराशिव्यवसायकारणेनात्मसद्वृक्षा महेश्याः कृताः, प्रतिवर्षं प्रतिदिनमेकैकस्मिन् तद्गोहे द्वाससतिदङ्कसहस्रव्ययेन सार्धमिक्कवात्सल्यं च कारितम् ।
अथ शासनोद्यतेस्तीर्थकृत्वादिफलजनकत्वात्तामपि कृत्वा सुश्राद्धस्वद्रव्यमव्ययं कुर्यादित्याह-

मिथ्यात्विनां शिवपथोन्मुखभावकर्त्री, श्रीशासनोन्नतिमपूर्वमहोत्सवाद्यैः ।
कृत्वाऽर्हतो बहुधनैस्स्वधनं शिवार्थो, कुर्यात्समुद्र उदविन्दुवदव्ययं द्राक् ॥ १२ ॥

केचन भद्रिकजीवा विशिष्टौदार्यशालिभिश्चावकैः कृतामनेकविधां शासनोन्नतिं दृष्ट्वाऽयमपि जैनेन्द्रधर्म-
दर्शोमनतर इत्येवं जैनधर्मस्त्वाधां कुर्याणा मध्यस्थभावं प्रदर्शयन्तो मार्गानुसारिणो भवन्ति, केचिच्च लघु-

कर्माणस्सम्यग्दर्शनमपि प्राप्तुवन्तीति हेतोस्स्वप्नव्यवस्थां कृत्वाऽत्र स्वपरजन्मसाफल्यं कुर्याद्धनी आहः । उक्तः
 श्राष्टके-“तत्तथा शोभनं इष्टा, साधु शासनमित्यदः । प्रपद्यन्ते तदैवैके, बीजमन्वेऽस्य शोभनम् ॥१॥” इति ।

अत्र कल्याणरसैकपिपासूनां श्राद्धानां कर्तव्यान्तरमाह-

चैत्यानुपूर्व्यखिलसाधुनतिस्सदानु-कम्पाख्यदानमतिमानसुपात्रदानम् ।

स्वाध्याय उत्तमतपस्विसुभक्तिभावः, कार्या च धर्मवरजागरिका मुदाऽत्र ॥ १३ ॥

चैत्यानुपूर्वीति, उक्तञ्च-

“चउविहसंबसंजुष्टिं-गीयवाइयसुरहिनाएणं । धयधूवमहमहेणं, जिणं वंदेई परिवाडिए ॥ १ ॥” इति ॥

तत्फलं चैवंम्-

“पज्जोसणपवे जो-जिणं वंदेई चेइपरिवाडिए । सो लहई सुरलोए-इंदत्तं च तथा मणुअलोए ॥ २ ॥”

अखिलसाधुवन्दनैर्वैयाधृत्यादिकैश्चात्र शासनशोभा कर्तव्या, उक्तं च-

“तह पोसहसालाए-आगच्छेइ मुणिजणं च वंदेई । पभाधणसासणसोहा कायघा सम्मदिठीहिं ॥ १ ॥

१ चतुर्विधसहसंयुक्तैर्गीतवादिप्रसुरभिनादेभ । ध्यजधूपमहमहेन जिनं वन्दते परिपाठ्या ॥ १ ॥

२ पर्युपणपर्यणि यो जिनं वन्दते चैत्यपरिपाठ्या । स लभते सुरलोक इन्द्रत्वञ्च तथा मनुजलोके ॥ १ ॥

३ तथा पौपथशालायामागच्छति मुनिजनश्च वन्दते । प्रभावना शासनशोभा कर्तव्या सम्यग्दृष्टिभिः ॥ १ ॥

चैत्यपरि-
 पाठ्यादि-
 करणाऽ-
 धिकारः
 समस्तचै-
 त्यसमग्र-
 मुनिवन्दन-
 करणीय-
 त्वस्य त-
 त्फलस्य चा-
 धिकारः ।

‘जो वंदह भक्तीए, साहूणं पञ्जुवासणं च जो कुणह । पञ्जुसणपद्दाणए, विमाणियत्तं च सो लहह ॥२॥’ इति ॥
सुपात्रदानवदनुकम्पादानमपि लिनैरनिपिद्धत्वात् शासनप्रभावनाद्भत्वाच्चात्र कर्तव्यम् । उक्तं च-
“सर्वेहि जिणेहिं, दुज्जयलियरागदोसमोहेहिं । अणुकंपादानं पुण, सद्धानं न कर्हिपि पडिसिद्धं ॥ १ ॥
नेव दारं पिहावेहं भुंजमाणो सुसावओ । अणुकंपा जिणिदेहिं सद्धानं न निवारिआ ॥ २ ॥”
प्रत्युत देशनाद्वारेण राजप्रश्रीयोपाङ्गे श्रीकेशिभगवतोपदिष्टम्, तथाहि-“मा णं तुमं पएसि? पुविं रमणिज्जे
भवित्ता पच्छा अरमणिज्जे भविज्जासि” इत्यादि ।

स्वाध्यायेऽपि यदाः कर्तव्योऽत्र, असह्येयभवीयकर्मक्षयकारणत्वात्, उक्तं च-
“कम्ममसं(खि)लेज्जभवं खवेह अणुसमयमेव उवउत्तो (आउत्तो) ।
अन्नयरम्मि वि जोए सज्जायम्मि उ विसेसणं ॥ १ ॥

छट्टमदसमदुवालसेहिं अबहुस्सुयस्स जा सोही । तत्तो बहुतरिअगुणा हवह जिम्मियस्स नाणिस्स ॥२॥” इति ।

१ यो यन्दते भक्त्या साधूनां पर्युपासनं च यः करोति । पर्युपणपर्वण्यागते वैमानिकत्वं च स लभते ॥ २ ॥

२ सर्वजिनेर्जितदुर्जयरगद्वेषमोहैः । अनुकम्पादानं पुनः श्राद्धानां न कस्मिन्नपि (सूत्रे) प्रतिषिद्धम् ॥ १ ॥
नैय द्वारं पिघापयति भुञ्जानः सुश्रावकः । अनुकम्पा जिनेन्द्रेऽश्राद्धानां न निवारिता ॥ २ ॥

३ मा त्वं प्रदेक्षिन्तुर्वं रमणीयो भूत्वा पश्चादरमणीयो भवेः ॥

४ कर्माऽसंख्येयमयं क्षण्यत्यनुसमयमेवोपयुक्तः । अन्यतरस्मिन्नपि योगे स्वाध्याये तु विशेषेण ॥ १ ॥
पश्चादमदरामदादेशरयद्बुधुतस्य या शोधिः । तस्माद् बहुतरगुणा भवति लिमितस्य क्षानिनः ॥ २ ॥

वैद्यावृत्त्येऽपि नैव सन्तोषः कर्तव्यः, अप्रतिपातिगुणत्वात्, उक्तं च-
 “वैयावचं नियमं, करेह उत्तमगुणे धरंताणं । सर्वं किर पडिवाई, धेयावचं अपडिवाई ॥ १ ॥
 पडिभगस्स मयस्स थ, नासह चरणं सुयं अगुणणाए । न उ धेयावचकयं, सुहोदयं नासए कम्मं ॥ २ ॥”
 कोऽहं, का मम जातिः को मे देवो गुरुश्च, को मे धर्मः, का चावस्था, के चाभिग्रहा गृहीताः, किं मया
 सत्कृत्यं कृतं, किञ्च शक्यमवशिष्टं तत्, धर्मे त्वरा गतिरिति शीघ्रं तत्संपूर्णकर्तव्यं प्रमादं परिहृत्य, काऽद्य तिथिः,
 कोऽद्य कल्याणकदिवसः, अत्र किं मया कर्तव्यं तप इत्यादिधर्मजागर्या प्रतिबुद्धेनानन्दकामदेवादिवद्धर्मजाग-
 रिष्ठा च कर्तव्या । ननु भक्तिभरोल्लसितरोमाञ्चन श्राद्धेनाऽत्र किमन्यत्कर्तव्यमिति जिज्ञासायामाह-

देवाधिदेवविभुजीर्णगृहोद्धृतिं यः, कृत्वा सुनव्यमिव तत् स्वधनेन कुर्यात् ।

द्राक् कारयेदमृतवाग्वरनोदनेना-न्यैस्सोऽत्र पर्वणि भवाब्धित उद्धरेत् स्वम् ॥ १४ ॥

उक्तं च-

“जिणभवणाहं जे, उद्धरंति भत्तीह सडियपडियाहं । ते उद्धरंति अप्पं, भीमाओ भवससुवाओ ॥ १ ॥” इति ।

- १ वैयावृत्यं नियतं कुरुतोत्तमगुणान् धरताम् । सर्वे किल प्रतिपाति वैद्यावृत्त्यमप्रतिपाति ॥ १ ॥
 प्रतिभद्रस्य मृतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणनया । न तु वैद्यावृत्त्यद्वृतं शुभोदयं नश्यति कर्म ॥ २ ॥
- २ जिणभवनानि य उद्धरन्ति मत्तया शशितपतितानि । त उद्धरन्त्यात्मानं भीमाङ्गवसमुद्रात् ॥ ३ ॥

जीर्णचित्तो-
 द्वारः कर्त्त-
 व्यः कार-
 यितव्यश्च-
 लस्य तत्फ-
 लस्य च प्र-
 रूपणम् ।

दिव्यौषधं भविनृभावागदग्रगणेशे, पुण्यालिपर्युषणपर्वसुधर्मकृत्यम् ।
 वाञ्छन्ति ये सुमनसा वचसा स्तुवन्ति, निन्दन्ति न त्रिकरणेन तु तेऽपि धन्याः ॥ १५ ॥
 प्रागात्तभूरिसुकृतोत्थसमाधिनैतत्, कुर्वन्ति ये त्रिकरणेन प्रफुल्लचिन्ताः ।
 शक्त्या जिनोक्तविधिना शिवकाङ्क्षया तैरेवोर्व्यधैः कल्पपिताऽपि कलौ सुपूता ॥ १६ ॥
 सज्ज्ञानघोरसुतपोविविधक्रियात्म-नावा ह्यपारभवसिन्धुतितीर्यया ये ।
 आराधनामनघपर्युषणेऽत्र वर्या, कुर्वन्ति यान्ति च कलावपि ते दिवं द्राक् ॥ १७ ॥
 स्वर्गेऽपि शाश्वतजिनप्रतिमार्चनोत्काः, प्राप्तेऽथ पर्युषणपर्वणि स्रोत्सवं ते ।
 नन्दीश्वरेऽष्टदिवसावधि तीर्थराज-माराध्य भक्तिभरतस्सुरसन्न यन्ति ॥ १८ ॥
 च्युत्वाऽऽर्हतोच्चकुलजातिभवास्ततस्ते, सज्ज्ञानदर्शनसुसंयममार्गमाप्य ।
 आराध्य शुद्धमनसाऽत्र भवे भवाष्ट-मध्येऽथवा शिवशमक्षयमाप्नुवन्ति ॥ १९ ॥

धर्मकृत्य-
प्रवर्त्तमा-
नाभिलं-
पत्स्वनिन्द-
कत्तकत्तनु-
मोदकानां
फलप्रदर्श-
नम् ।

स्वाद्वाददर्शनसमुन्नतिवद्भक्तक्ष-श्रीनेमिसूरिसुकुपोक्तमिदं सुकृत्यम् ।

आराध्य शुद्धमनसा समहोत्सवं भो, भव्या ! लभध्वमतुलं शिवधामसौख्यम् ॥ २० ॥

श्रीपर्युपणीयसर्वधर्मकृत्येभ्यहमहमिकया प्रवृत्तिं तन्वाना एतावतैव कृतकृत्योऽहं नान्यत्साधयितव्यमव-
शिष्टमित्येवं सन्तोषमन्यमानाः श्रद्धायोगेन ये ज्ञानचरणेषु वैयाघ्रन्यतपआदिषु च यथाशक्तिभावतः प्रव-
र्त्तन्ते ते, ये चाप्रवर्त्तमाना अपि धर्मानुष्ठानं भावतोऽभिलषन्ति स्वं च निन्दन्ति तत्कर्त्तारमनुमोदयन्ति
तेऽपि चेह परत्र च कल्याणपरम्परामवाप्नुवन्ति प्रसुदर्शनवरानुभावादित्यलं पद्मवितेन, विस्तारभीत्या नेह
विस्तार्यत इति ।

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

संव्याप्तगोर्जगति भव्यकजप्रभूलै, श्रीसूर्यमण्डनजिनेश्वरपार्श्वभानोः ।
निलोदयस्य वरसूर्यपुराधिपस्य, नव्यस्य तापरहिताऽमितगोः प्रभावात् ॥ १ ॥
प्रारब्धनूरिजिनतीर्थसमुन्नतैवै, व्याप्तत्रिविष्टप्रभाययशोभरस्य ।
श्रीवीरशासनतपाल्यसुगच्छसम्राट्-श्रीनेमिसूरिसुगुरोरतिप्रौढराज्ये ॥ २ ॥
तत्पट्टद्विजयदर्शनसूरिणा तत्-पीयूषवर्षकृपयाऽल्पधिया मयाऽपि ।
श्रीविक्रमाष्टनवनन्दहिमांशुवर्षे, चैत्रीयशुक्लदशमीतिथिशुक्रवारे ॥ ३ ॥
श्रीपर्वपर्युषणकल्पलतेयमर्हद्-धर्मोक्तसि व्यरचि सूर्यपुरेऽतिभव्ये ।
तत्प्रोक्तमुत्तमजनास्सुधिया विदित्वा, चाराध्य मुक्तिनिलयं द्रुतमाप्नुवन्तु ॥ ४ ॥

यत्किञ्चिदत्र विषये प्रसृतं प्रमादाद्, मद्रिङ्गणं तदखिलं कृपया क्षमध्वम् ।
मार्गे पतन्तमसकृत्प्रहसन्त्यविज्ञाः, प्राज्ञास्तस्मादयति तत्र गुणेक्षणा ये ॥ ५ ॥
श्रीसार्वतत्परससङ्गतितस्सुवर्ण-भावं गते स्वगुरुहस्तकजापितेऽस्मिन् ।
क्षेत्रे सुबीजमिव चमृगुरोः प्रसादाद्, यलोऽत्र मे सफलतां कलयत्वजस्रम् ॥ ६ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

॥ इति श्रीपर्युषणपर्वकल्पलताऽ-

परमात्री

श्रीपर्युषणपर्वविशिका ॥

॥ श्रीपर्युषणकल्पलतामूलश्लोकाः ॥

आयासराष्टकसुषोपगमग्रचिह्नैः-स्यक्ताश्रवैः प्रशमरुद्धकपापचर्गैः ।
श्रीकल्पसूत्रसविधिश्चरणैकतानै-राराधना जिनमतोन्नतिकाऽत्र कार्या ॥ १ ॥
साधं कृपालुयुक्ता भवतारकेण, कार्यं प्रतिक्रमणमात्मविशुद्धिकारि ।
कालद्वयं जिनयरोक्तशुभाशयेन, नित्यं प्रमादपरिहारत आर्हतेन ॥ २ ॥
सामायिकं च समभावमरी च मित्रे, निःशेषकर्मविपमुक्त्वहिमश्रकल्पम् ।
सायगयोगपरिहारदृढप्रतिज्ञं, कार्यं त्रिधा परशुचन्दनकल्पपृथ्या ॥ ३ ॥
सर्वथाऽऽब्धिकप्रतिक्रमणे विधेया, सत्क्षामणाकरणतो मिथ आत्मशुद्धिः ।
मिथ्याऽस्तु पूर्वकृतपुष्कृतमत्र सर्वं, द्राग मे शिवैकमनसेति विभावनीयम् ॥ ४ ॥
लाघ्रं वरप्रशमकृद्भवभिलिनानां, माङ्गल्यकृतसुरगिरौ सुरवद् विधाय ।
अद्वाप्रभावविभवा प्रवरा जिनार्चा, स्वर्गापवर्गजननी विधिना विधेया ॥ ५ ॥
शानी सुष्टिरपि कोऽपि तपो व्यपोष्य, मोक्षं गतो न च निहन्ति निकचितं तत् ।
कर्मापि तेन विमुना शिवसर्वहेता-वभ्यर्हितं गदितमित्यवगम्य विज्ञैः ॥ ६ ॥

घृत्वाऽत्र धैर्यसृष्टिविवेकवरक्षमास्त्रं, जित्वा च मोहनृपमप्यमरोपसर्गे ।
 कार्याऽष्टमादिविद्योद्योगतपोविलोप-बुद्धिर्न सूर्ययशसेव शिवाभिलाषैः ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥
 नाहो विलम्ब्य इति प्रेरणतोऽज्ञपुंसः, प्रोत्साह्य तद्वितगिराऽत्र विधापयेज्जः ।
 कार्येष्टभोजनविभिन्नप्रभावनाद्यै-राभ्यादिवन्निलसहस्रमेमभक्तिः ॥ ८ ॥
 सद्यो हि तीर्थंकरपूजित इत्यतोऽनु, पूज्यस्य तस्य परिधापनिका प्रदेया ॥ ९ ॥
 अहंतिःक्यानिरतचित्त उपासकोऽपि, सुस्मारणादिकरणेन प्रमत्तकेतु ।
 सायमिदंकेतु तदपूर्वहिताय भाव-यात्सल्यमर्हदुदितं हृदयेन कुर्यात् ॥ १० ॥
 द्यौःस्थ्याञ्जिनाध्वपततो हृदयेत् कुलीनान्, धर्मे धनार्पणसुधोक्तिसुप्रेरणेन ।
 व्यापारयोजनत आत्मसहस्रमर्हभ्यान्, कृत्वाऽऽशु धर्मवरकर्मणि योजयेद् वा ॥ ११ ॥
 मित्यात्विनां शिवपयोग्नुल्यभावकर्त्रा, श्रीशासनोन्नतिमपूर्वमहोत्सवाद्यैः ।
 कृत्याऽर्हतो यद्युयैस्त्वयनं शिवायी, कुर्यात्समुद्र उदविन्दुवद्व्ययं द्राक् ॥ १२ ॥
 र्वैत्यानुपूर्वर्पलिलसायुनतिसदानु-कम्पाख्यदानमतिमानसुपात्रदानम् ।
 श्लाघ्याय उत्तमतपस्त्रिसुभक्तिभावः, कार्या च धर्मवरजागरिका सुवाऽत्र ॥ १३ ॥

देवाभिदेवविभुजीर्णगृहोर्ध्वति यः, कृत्वा सुनव्यमिष तत्स्वधनेन कुर्यात् ।
 द्राक् कारयेदमृतपागवरनोवनेना-ऽन्यैस्सोऽत्र पर्षणि भवाग्धित उद्धरेत्स्वम् ॥ १४ ॥
 विट्योष्यं भविन्नुभावगवप्रणाशे, पुण्यालिप्युषणपर्वसुधर्मकृत्यम् ।
 वाञ्छन्ति ये सुमनसा बभूसा स्तुवन्ति, निन्दन्ति न त्रिकरणेन तु तेऽपि धन्याः ॥ १५ ॥
 प्रागात्तत्ररिसुकृतोत्थसमाधिनैतत्, कुर्वन्ति ये त्रिकरणेन प्रकुल्लवित्ताः ।
 शक्या जिनोक्तविधिना शिवकाङ्क्षया तै-रेवोढ्यैः कल्लवित्ताऽपि कलौ सुप्रता ॥ १६ ॥
 सज्ज्ञानघोरसुतपोविधिचक्रियात्म-नावा ह्यपारभवसिन्धुतितीर्षया ये ।
 आराधनामनघपयुषणेऽत्र वयां, कुर्वन्ति यान्ति च कलावपि ते दिवं द्राक् ॥ १७ ॥
 स्वर्गेऽपि शाश्वतजिनप्रतिमार्चनोत्काः, प्राप्तेऽथ पर्युषणपर्वणि सोत्सवं ते ।
 नन्वीश्वरेऽष्टदिवसावधि तीर्थराज-माराध्य भक्तिभरतस्सुरसद्य यन्ति ॥ १८ ॥
 व्युत्वाऽऽहृतोबकुलजातिभवास्ततस्ते, सज्ज्ञानपर्शनसुसंयममार्गमाप्य ।
 आराध्य शुद्धमनसाऽत्र भवे भवाष्ट-मध्येऽथवा शिवशमक्षयमाशुवन्ति ॥ १९ ॥
 स्याद्भावदर्शनसमुल्लसतिबद्धकक्ष-श्रीनेमिस्वरिसुकृतोक्तमिदं सुकृत्यम् ।
 आराध्य शुद्धमनसा समहोत्सवं भो, भव्या ! लभश्चमतुलं शिवधामंसौख्यम् ॥ २० ॥

॥ देवेन्द्रनरेन्द्रद्वन्द्वन्ययोगिध्वेयानल्पलब्धिनिधानाय श्रीगीतमह्वामिने नमः ॥

श्रीढप्रभाव-तपागच्छसूरिसम्राट्-श्रीविजयनेमिसूरिसिद्धुरुभ्यो नमः ॥

॥ विस्तरजिज्ञासुजनोपकृतये श्रीमदारद्रकुमारचरित्रं मुनिजयानन्दविजयकृतम् ॥

श्रीवीरेशं रविमिव गवा विश्वविश्वप्रकाशं, नेमिं सूरिं भविहितकरं सूरिसम्राजमिज्यम् ।

सूरिं न्यायागमकृतिवरं दर्शनाख्यं च नत्वा, वर्यं वक्ष्ये गुरुसुकृपया चार्द्रसूनोश्चरित्रम् ॥ १ ॥

द्वीपेऽत्र जम्बौ भरते समृद्धे, समुद्रतीरे यवनाख्यदेशः ।

अस्त्यार्द्रकं नाम पुरं समृद्धं, तत्रार्द्रको नाम नृपो बभूव ॥ १ ॥

तस्यार्द्रिका शीलगुणा सुराक्षी, पुत्रस्तयोरार्द्रकुमारनामा ।

गुणाग्रणीश्चाद्भुतलक्षणाढ्यः, कलाकलापः कलवाक् कलिघ्नः ॥ २ ॥

वत्सो महोक्षत्वमिव द्विपेन्द्र-भावं श्रयन् वा कलभस्तथैव ।

स यौवनं प्राप्य यहच्छैवैव, भोगाननेकान् बुभुजे कुमारः ॥ ३ ॥

श्रीश्रेणिकेनास्य बभूव मैत्री, कुलक्रमात् प्रेमवरा च राज्ञः ।

श्रीश्रेणिकः प्राश्रुतमेकदाऽऽर्द्र-नृपाय सम्प्रेषयदाद्यु प्रीत्ये ॥ ४ ॥

मञ्जी तदादाय दिनैः कियद्भि-रगात् स तत्रार्द्रकपार्थिवेन ।
 सन्मानितो मङ्गलप्रश्नपूर्वं, सुदा तदादाय स तुष्टुवे तम् ॥ ५ ॥
 परस्परं मङ्गलवार्त्तया तौ, प्रहृष्टचित्तौ भवतस्स बाढम् ।
 कश्चेणिकोऽसाविति तातपादं, स पृष्टवानार्द्रकुमार एवम् ॥ ६ ॥
 राजोक्तवान् श्रेणिकनामधेयः, स मागधानामधिपो विवेकी ।
 कुलक्रमात् प्रेमनिबन्धनेयं, प्रीतिः सदा नौ परिवर्त्तते हि ॥ ७ ॥
 श्रुत्वा पितुर्वाचमपृच्छदार्यो, मञ्जीश्वरं तं वरहार्दभावात् ।
 नृपस्य तस्याऽऽत्मभवोऽस्ति कोऽपि !, औं चेत्तदा ब्रूहि तदीयनाम ॥ ८ ॥
 नाम्नाऽस्य पुत्रोऽस्त्यभयः कुमारो, बुद्ध्या गुरुस्सर्वकलानिधानः ।
 इति प्रधानस्य वचो निशम्य, तमुक्तवानार्द्रकुमार इत्थम् ॥ ९ ॥
 आज्ञां मदीयामनुगम्य मञ्जिन् !, त्वया प्रयातव्यमितोऽन्यथा नो ।
 स्नेहदुर्वीजप्रतिमां मदीयां, निवेदयेर्गामभयाय शीघ्रम् ॥ १० ॥
 अथाऽन्यदा प्राभृतमार्द्रभूपो-ऽदात् श्रेणिकायाऽऽर्द्रसुतोऽप्ययच्छत् ।
 सम्यक्त्वलाभार्थमिवाऽभयाय, श्रीमञ्जिहस्तेन सुरजजातम् ॥ ११ ॥

जिनप्रति-
 मादर्शने
 सम्यग्दर्श-
 नोत्पत्ति-
 रित्येत-
 द्विषये
 श्रीमदार्य-
 कुमार-
 चरित्रम् ।

आर्द्रस्य भूपस्य वराज्ञयाऽऽशु, मञ्त्री ययौ श्रेणिकंभूपपार्श्वम् ।
 श्रीश्रेणिकायाऽभयमश्रिणे च, तत्सोऽर्पयामास पृथक् पृथक् ॥ १२ ॥
 स्निहात्यसौ बाढमहो त्वयीशा-ऽभयं तदोवाच सुधागिरा सः ।
 श्रुत्वाऽभयो जैनमतातिविज्ञो, विचिन्तयामास हृदा तदैवम् ॥ १३ ॥
 ग्रामण्यधर्मस्य विराधनातो-ऽनार्येषु जातोऽपि च बोधियीजम् ।
 यशुं सुयोग्योऽल्पभवो महात्मा, सौहार्दमिच्छत्ययुना मयाऽऽसौ ॥ १४ ॥
 अहृष्टकल्याणसुदूरभव्या-ऽभव्याङ्गिनां मां प्रति मैत्र्यभावः ।
 उदेति नो जातु ततोऽहमेनं, प्रवर्त्तये जैनसुधर्ममार्गं ॥ १५ ॥
 उपायनव्याजत आदिदेव-सूक्तिं सुपेठ्यां विधिना निधाय ।
 दत्त्वा च तालं शकमुद्रयाऽसौ, तां मुद्रयामास विधानविज्ञः ॥ १६ ॥
 इमां विलोकयास्य भवेत्कदाचि-ज्जातिस्मृतिस्तद्भवितेष्टसिद्धिः ।
 इतीयं कालं प्रसमीक्षमाणो-ऽभयस्तदोत्कण्ठित एव चासीत् ॥ १७ ॥
 आर्द्रगदृतं निजमश्रिणाऽरं, सहागतं प्रामृतकं प्रभृतम् ।
 समर्प्य राजा विससर्ज मित्रा-द्रैभूपसंदेशवचो गदित्वा ॥ १८ ॥

अथाभयस्तस्य करे निधाय, पेटीं सुसत्कृत्य सुधागिराऽवक्र ।
 त्वया रहस्येव समर्पणीये-यं पेटिकाऽऽद्रेःशसुतार्द्रकाय ॥ १९ ॥
 वाच्यं त्वया तस्य रहस्त्वयैवो-द्धाव्या तदन्तर्गतवस्तु यत्तत् ।
 स्वयं विलोक्यं न परस्य कस्या-ऽपि दर्शनीयं खलु राजपुत्र ? ॥ २० ॥
 श्रुत्वाऽभयोक्तं स जनोऽभ्युपेया, ऽऽर्द्राख्ये पुरे भूपसभां समेत्य ।
 तत्प्राभृतं चाऽऽर्द्रनृपाय दत्त्वा, श्रीश्रेणिकेशोक्तचयस्तमूचे ॥ २१ ॥
 रहः कुमाराय ददौ स पेटीं, प्रोचेऽभयोक्तां गिरमिष्टबुद्ध्या ।
 अथाऽऽर्द्रकस्तां विजने सुपेटी-सुद्धाटयामास महादरेण ॥ २२ ॥
 द्रागद्वादेशेनोज्वलितां मनोज्ञां, तामार्पणीयां प्रतिमां विलोक्य ।
 किमस्ति देहाभरणं हि किञ्चि-दत्युत्तमं प्राभृतमागतं मे ॥ २३ ॥
 किं मूर्ध्नि धार्यं किमु कण्ठहारः, किं वा हृदीदं परिधेयमस्ति ।
 पूर्वं मया हृष्टमिदं क्व चापि, न चाधुना मे स्मृतिमार्गमेति ॥ २४ ॥
 इत्थं हृदं भावयतोऽस्य सूच्छां, जातिस्मृतेः कारणमउयमाप्ता ।
 शैल्योपचारागतचेतनोऽसौ, पूर्वं भवं वेद कुमार आर्द्रः ॥ २५ ॥

जिनप्रति-
 मादर्शने
 सम्यग्दर्श-
 नेत्यपि-
 रित्येत-
 द्विषये-
 श्रीमदार्द्र-
 कुमार-
 चरित्रम् ।

इतोऽथ देशे मगधे तृतीये, भवे वसन्ताख्यपुरे कुटुम्बी ।
जातोऽस्म्यहं सामयिकाभिधानः, पत्नी च मे वन्धुमती बभूव ॥ २६ ॥
श्रीधर्मघोषाख्यकस्तूरिपार्श्वे, भाग्यात्तया सार्धमपूर्वधर्मम् ।
अत्रौपमसिन् क्षण एव बोधि-माप्तो गतश्चोत्रविरक्तभावम् ॥ २७ ॥
तदाऽऽत्तदीक्षस्तुरोः प्रियायुक्, तेनैव सार्धं विहरन् क्रमेण ।
अगच्छमेकं नगरं तदाऽऽगात्, सुशीलसाध्व्या सह साऽपि साध्वी ॥ २८ ॥
विलोक्य तां द्राङ् मदनस्मृतेर्मे, मोहो महानाविरभूच तस्याम् ।
प्रवर्तिनी तत्परिवुध्य साध्व्यै, श्रीवन्धुमलै समुवाच वृत्तम् ॥ २९ ॥
सा चिन्तयामास विदेशगन्त्री, स्यां चेतथाप्यस्य न मोहमुक्तिः ।
अतः कृतोत्रानशना त्रियेऽहं, नो येन नौ शीलविवर्णनं स्यात् ॥ ३० ॥
एवं विचार्य व्रतरक्षणोत्र-भावा तदा साऽनशनं विधाय ।
मृताऽमरत्वं लभते सा श्रुत्वा, ऽहं तत्तदैवाऽकरवं विचारम् ॥ ३१ ॥
महानुभावा व्रतभङ्गभीत्या, जहावसून् सा नियतं व्रताध्या ।
अतः कृतं मेऽद्य कुजीवनेने-त्येवं विचिन्त्याऽनशनं त्वकार्पम् ॥ ३२ ॥

विपद्य देवत्वमवाप्य तस्माद्भ्युतोऽभवं चार्हतधर्महीने ।
 अनार्यदेशे प्रतिबोधलाभो, जातस्तुभाग्यादभयप्रसादात् ॥ ३३ ॥
 अद्यापि तद्दर्शनमेव नैव, जातं हृद्वाऽभाग्यशिरामणैर्मे ।
 अतोऽनुमत्या पितुरप्रमत्तो, द्रुतं गमिष्यामि तमार्थदेशम् ॥ ३४ ॥
 आर्द्रस्सदैवं विदधद्विचारं, प्रपूजयन् तां प्रतिमां सुभक्त्या ।
 व्यज्ञापयत् त्वं पितरं कदापि, प्रेम्णाथ सन्मित्रविलोकनाशाम् ॥ ३५ ॥
 पितर्मदीयं प्रियमित्रमैवाभयः कुमारो मतिमान् वरीयान् ।
 तद्दर्शनेच्छाऽतिगरीयसी मे, तत्रानुमन्ता भव पूज्यपाद ! ॥ ३६ ॥
 श्रुत्वा नृपोऽवङ्ग न हि वत्स ! तत्र, चिन्त्या यियासा भवता कदापि ।
 इह स्थितस्यैव ममापि मैत्री, श्रीश्रेणिकेन प्रतिशोभते हि ॥ ३७ ॥
 इत्थं स्वपित्रा प्रतिरुद्ध एवाद्भौं मित्रसंदर्शनकामुक्तोऽपि ।
 प्रावावरुद्धा तटिनीव गन्तुं, स्यातुं न चासौ मतिमान् शशाक ॥ ३८ ॥
 यामेधं पाने शयनेऽशने च, व्यापारजातेऽहरहोऽभयं तम् ।
 विचिन्तयन् तां दिशमेव पश्यन्, तदेकदृष्टिस्स बभूव चाद्रः ॥ ३९ ॥

जिनप्रति-
 मादर्शने
 सम्यग्दर्श-
 नोत्पत्ति-
 रित्येत-
 द्विपये
 श्रीमदार-
 कुमार-
 चरित्रम् ।

भवेत्स कीदृग् मगधाख्यदेशः, कीदृग् भवेत् राजगृहं पुरं तत् ।
 को मुख्यमार्गोऽस्य कियच्च दूरं, पप्रच्छ पार्श्वस्थजनान् सदैव ॥ ४० ॥
 भूपोऽथ दध्यावनिवेद्य मन्त्रं, गच्छेत् कुमारोऽभयपार्श्वमाशु ।
 इतीव सामन्तशतानि पश्चा-दिदेश रक्षाकरणाय तस्य ॥ ४१ ॥
 आर्द्रोऽभयप्रेमवशोऽथ गन्तुं, निश्चित्य संवाहयते.स वाहान् ।
 सामन्तकाः शृष्टत एव वाजि-शृष्टाऽधिरूढाः परिपालयन्ति ॥ ४२ ॥
 स प्रत्यहं कर्म करोति चेत्यं, गत्वा परावृत्त्य समेति नित्यम् ।
 विश्वास्य तानार्द्रकुमार आशु, पातोऽन्वितीरेऽश्वत एकदा सः ॥ ४३ ॥
 अनेकरक्षार्पभमूर्च्छितयुक्तः, पूर्याहसङ्केतत एव तत्र ।
 स्थितां समारुह्य तारि गतो द्रा-शुचीर्यं भयल्याऽभयमाऽऽन्तस्सः ॥ ४४ ॥
 मूर्च्छित द्रवौ तामभयाय सप्त-क्षेत्रेषु चोत्सा सकलं धनं तत् ।
 गृह्णाति याचन्मुनिचेपमेप, तावज्जगौ शासनदेवता ले ॥ ४५ ॥
 ययप्यचाल्यं तव सत्त्वमस्ति, तथापि दीक्षाग्रहणं न युक्तम् ।
 अथापि भोगावलिकर्म तेऽस्ति, तद् सुदृश्य पश्चाद्यु दीक्षिषीष्टाः ॥ ४६ ॥

तीर्थकाराणामपि भोग्यकर्म, भोगं विना नैव लयं प्रयाति ।
 ग्राह्यानु दीक्षा स्वकर्म सुक्त्वा, तदेव भोज्यं ननु जीर्यते यत् ॥ ४७ ॥
 निवारितोऽप्यार्द्रकुमार एवं, देवेन सत्त्वाज्जगृहे स दीक्षाम् ।
 न सत्त्ववन्तस्त्वमनीपितार्थात्, पश्चाद्ब्रह्मन्ते विषमेऽपि मार्गे ॥ ४८ ॥
 प्रत्येकबुद्धस्स मुनिः सुतीक्ष्णं, व्रतं समाराधयते दृढस्सन् ।
 अमत्रचन्यामगमद्भ्रसन्त-पुरं च तस्यौ प्रतिमां विधाय ॥ ४९ ॥
 श्रीदेवदत्तेभ्यधनावतीस्त्री-पुत्रीतयोपाजनि बन्धुमत्याः ।
 च्युत्वाऽऽशु जीवस्त्रिदिवात्स नाम्ना, श्रीश्रीमती तत्र वसन्तपुर्याम् ॥ ५० ॥
 क्रीडापरा देवकुलेऽथ पौर-कन्याभिरागात् सुपतिं वरा सा ।
 स्वस्त्रेष्टनाथं परिववुरन्याः, साधुर्मयाऽसौ दृत् इत्यबक् सा ॥ ५१ ॥
 तदा सुरी साधिवति वाचमुक्त्वा, ववर्ष रत्नानि जगर्ज चाशु ।
 भीता मुनेः पादतले प्रलम्बा, श्रीश्रीमती सोऽथ मुनिः प्रदध्यौ ॥ ५२ ॥
 इहोपसर्गो मम चानुकूल, एवेति मत्वा क्वचनाप्यगच्छत् ।
 अस्वामिकं राजधनं भवेदि-त्यादानुसुर्वीपतिरागतोऽत्र ॥ ५३ ॥

स्वं तत् ग्रहीतुं सुभटा यतन्ते, तत्रैव तावत् ददृशुर्भुजङ्गान् ।
सा देवता तान् प्रजगाद स्वं त-दस्यै कुमार्यै प्रददे सुदैवम् ॥ ५४ ॥
रत्नानि जग्राह पिता वरीतुं, कन्यार्थिनः केऽपि तदाऽऽययुर्द्राक् ।
श्रीश्रीमती सायुर्महं वृतास्मि, नाऽन्यं वृणेऽतो वरमित्युवाच ॥ ५५ ॥
प्रगृह्णता तद्वनजातमित्या-नुमानितं किं भवता न तात ! ।
सन्तः प्रजल्पन्ति सकृत् तथैव, कन्या सकृच्चैव तु दीयते वै ॥ ५६ ॥
श्रुत्वा च कन्यावचनं जगाद, पिता न चैकत्र स तिष्ठतीह ।
इतस्ततोऽसौ भ्रमरप्रकल्पो-ऽनुवासरं संपरिवंभ्रमीति ॥ ५७ ॥
क्षेयः कथं सोऽथ समागतोऽपि, मुनिर्न चिह्नं ननु विद्यतेऽस्य ।
जानामि चिह्नं भयपादलम्ना, तदीयमित्यं निजगाद बाला ॥ ५८ ॥
आयान्ति वा यान्ति च येऽत्र पुर्यां, सत्साधवस्तेभ्य इमां सुभिक्षाम् ।
ददेऽन्वहं तन्नियतं विधेहि, शास्यामि तस्मात्तमहं मुनीन्द्रम् ॥ ५९ ॥
अथान्वहं सा च तथा चकार, निरीक्षमाणा मुनिराजमेनम् ।
मुनेः पदाब्जं नमति स्म नित्यं, तदीयचिह्नेक्षणाकामुका सा ॥ ६० ॥

दिग्मूढपुंषत् स मुनिः कदाचित्, समागतो द्वादशवत्सरान्ते ।
 स लक्षितो लक्षणकेन सम्यक्, सा श्रीमती तं प्रजगाद नम्रा ॥ ६१ ॥
 देवालये त्वं च मया दृतोऽसि, वरस्स मे भाग्यवशादुपेतः ।
 मुग्धां न मां नाथ ! परित्यज त्वं, नो चेत्प्रवेक्ष्ये हुतशुब्लेऽहम् ॥ ६२ ॥
 तदीयपित्रादिभिराग्रहेण, सोऽभ्यर्थितस्तद्वचनं च देव्याः ।
 सस्मार तत्कर्मविनाशनाय, तां पर्यणैषीन्महतोत्सवेन ॥ ६३ ॥
 स्वैरं तथा सार्द्धमपूर्वभोगाद्, जज्ञे सुतो वृद्धिमियाय पत्नीं ।
 प्रोचे प्रिये ! ते तनयस्सहायो, जातो ग्रहीष्वेऽहमतोऽनु दीक्षाम् ॥ ६४ ॥
 मनस्विनी सा स्वसुतस्य चाग्रे, तूलं समादाय च तर्कुमेवम् ।
 तत्कर्त्तनं प्रारभतान्यदाऽम्बां, पप्रच्छ पुत्रः किमिदं करोषि ! ॥ ६५ ॥
 दिदीक्षिपुस्त्वज्जनकोऽस्ति वत्स !, मज्जीवनं तेन विना कथं स्यात् ।
 श्रुत्वेति मातुर्वचनं जगाद, बद्ध्वाऽत्र तातं ननु रोधयिष्ये ॥ ६६ ॥
 स तन्तुसूत्रेण पितुः क्रमाज्जा, -चावेष्ट्य प्रोचेऽम्ब ! गमिष्यति क्व ? ।
 बद्धो मया सोऽपि तदा विदधयौ, स्नेहानुबन्धोऽस्य विचित्ररूपः ॥ ६७ ॥

तत्सूत्रसंख्यामितहायनानि, स्यात्तव्यमित्येव स निश्चिकाय ।
जातास्तदा द्वादश सूत्रग्रन्थाः, ततस्स्थितौ द्वादश वत्सरान् सः ॥ ६८ ॥
पूर्णप्रतिशो रविसहस्रवर्षा-न्ते स क्षपायां मनसा विदध्यौ ।
पापात्मना पूर्वभवे हृदैव, भग्नं व्रतं तत्फलमीदृशं मे ॥ ६९ ॥
त्यक्ता मयैतद्भ्रुकैऽपि दीक्षा, हतोऽसि हा किं भविता परत्र ।
अद्यापि दीक्षाग्रहणेन पापं, संशोधये तीव्रतपोऽग्निना तत् ॥ ७० ॥
प्रातस्स्वपत्नीं तनयं विवोध्य, दीक्षां महात्मा जगृहे शिवार्थी ।
मार्गं मुनी राजगृहं प्रगच्छन्, सामन्ततत्पञ्चशतीर्ददश ॥ ७१ ॥
तात् चौर्यवृत्तीन् प्रतिवोध्य भद्रान्, प्रत्राज्य वीरप्रभुवंदनार्थम् ।
तैस्सार्द्धमाद्रौ मुनिपञ्चचाल, गोशालकस्संमिलितश्च मार्गं ॥ ७२ ॥
अशेषकार्यं नियतिर्हि हेतु-रित्येव गोशालमतं निरस्य ।
स्वपौरुपस्थापकयुक्तिवर्ग-रार्द्धश्चकाराशु निरुत्तरं तम् ॥ ७३ ॥
आद्रौ मुनिर्द्राक्क समुपाजगाम, श्रीहस्तिनस्तापसकस्य कुट्याम् ।
तत्राश्रमस्याः करिणं निहृत्य, कालं महान्तं गमयन्ति तेन ॥ ७४ ॥

धान्यादिभोगाद् गजहिंसने तु; पापं लघीयो भवतीति बुद्ध्या ।
 दुर्बुद्धयो मत्तमतङ्गजं हि, हन्तुं बबन्धुर्हततापसास्ते ॥ ७५ ॥
 पुण्यैकमूर्त्यार्द्रमुनेः प्रभावात्, सद्यो विशीर्णा घनशृङ्खलापि ।
 योगत्रयेणातुलभक्तिभावात्, मुक्तो गजेन्द्रस्तमृषिं ननाम ॥ ७६ ॥
 करेण तत्पादयुगं स्पृशन् स, स्थित्वा कियत्कालमरण्यमेव ।
 जगाम चाल्यद्भुतवृत्तमेतत्, इद्वा चमत्कारमवापुरेते ॥ ७७ ॥
 प्रबोधिताश्चार्द्रमहर्षिणा ते, श्रीवीरपार्श्वे प्रहितास्तदैव ।
 गत्वाथ दीक्षामलभन्त एते, प्रभोः पदाब्जे विनयावनम्राः ॥ ७८ ॥
 श्रीश्रेणिको हस्तिविमोक्षणं द्राक्, तत्तापसानां प्रतिबोधनं च ।
 श्रुत्वाऽभयेनाथ सहाभ्यगच्छद्, मुनेः पदाब्जं प्रणनाम भक्त्या ॥ ७९ ॥
 बद्धाञ्जलिर्हस्तिविमोक्षणं तत्, पप्रच्छ राजा मुनिमाह तं सः ।
 न दुष्करस्स द्विपबन्धमोक्षः, किन्त्वामसूत्रैर्मम बन्धमोक्षः ॥ ८० ॥
 आर्द्रपिराहाभयमञ्चिणं मे, त्वं धर्मबन्धुः परमोपकारी ।
 नाभेयमृत्तिः प्रहिता तदा नो, जातिस्मृतिस्स्यान्न तु मे कदाचित् ॥ ८१ ॥

अनार्यतापङ्कतले निमग्न-स्त्वयोद्धृतोऽहं करुणापरेण ।
तव प्रसादात्प्रमुग्धममाप्य, प्राप्तस्सुचारित्रतपांसि बन्धो ॥ ८२ ॥
स श्रेणिकस्तं विधिवद्विनम्या-ऽभयोऽपि सद्यः स्वपुरं गतौ तौ ।
आराध्य मोक्षैकनिदानरत्न-त्रयं यथावाद्रमुनिदिशवं द्राक् ॥ ८३ ॥
इति विमलचरित्रं श्रीमुनेरार्द्रकस्य, सरति पठति भक्त्या भावनातोऽतिविज्ञः ।
दुरिततिमिरजालं द्राङ् निरस्यातिदीप्तं, त्रिमुवनसकलार्थज्ञानरत्नं समेति ॥ ८४ ॥

॥ अथ विस्तरजिज्ञासुजनोपकृतये श्रीसूर्ययशोऽनृपचरित्रं गद्यमयं मुनिजयानन्दविजयकृतम् ॥

श्रीऋषमदेवभगवत्त्रयवनजन्मादिकल्पाणकभूमित्वेन तीर्थभृताऽत एव भविनां सम्यग्दर्शननेर्मल्पविधा-
यिनी चैलशिरस्संस्पर्शकटिकरत्नकुम्भकिरणैरतीन्द्रुकिरणैर्विदारितज्योत्स्नातमित्राभेदा रिपुगणैरयोध्याऽयोध्या
नाइयाऽऽसीत् स्वर्गपुरीव पुरी, तत्रासीज्जगद्धारिद्र्यदावानलवारिकल्पस्तेस्तरैश्चैर्यसौन्दर्यैर्वीर्यादिगुणैस्सुत्राम-
प्रतिभो वीरव्रतः श्रीसूर्ययशोनामा भूपालः ।

“राया आदृचजसे, महाजसे अइयले अ चलभहे । चलविरिअ कत्तविरिए, जलविरिए दंडविरिए अ ॥ १ ॥

१ राजाऽऽदित्ययना महापदा अतियलध्व वलभद्रः । बलवीर्यः कर्तवीर्यो जलवीर्यो दण्डवीर्यध्व ॥ १ ॥

‘एगिहं अद्धभरहं, सगलं सुतं सिरेण धरिओ अ । पवरो जिणिंदमडडो, सेसेहिं न चाइओ वोडुं ॥ २ ॥’
इत्यावश्यकमाख्यचरनाहेवेन्द्रोपनीतं श्रीनाभेयप्रभुप्रवरमुकुटं भरतावनु सोऽर्द्धभरतभोक्ता धृतवान्, अत
एव श्रीत्रापभप्रभुयत्सुरसेव्योऽभूत् । तस्याऽऽसीद् वरेण्यशीलादिगुणसम्पद्रमणीललामभूतराधावेधपणात्प्राप्ता
विद्याधरकनकचपुत्री जयश्रीनाम्नी पद्मराज्ञी धर्मपत्नी, अपराण्यपि च त्रिंशत्सहस्राणि विद्याधरनरेन्द्रकुलजानि
कलघ्राण्यासन्, याभिस्समं देवाङ्गनाभिर्वीगुन्वकदेववद्भोगलीलामनुभवन्नासीत् ।

“जइ सधेसु दिणेसुं, पालह् किरिअं तओ ह्वइ लटं । जं पुण तहा न सक्कह, तह वि हु पालिज्ज पधदिणं ॥१॥
सधेसु कालपधे-सु पसत्थो जिणमए ह्वइ जोगो । अट्टमिचउइसीसु अ, नियमेण हविज्ज पोसहिओ ॥२॥”
इति प्रभुवचनामृतपानासक्तस्पर्शमणिवन्मूढजनलोहं सुवर्णीकृजैनधर्मे कुशाग्रबुद्धिरहं त्रैलोक्यनायकप्रभू-
पदेशं श्रुत्वा किमपि भक्ष्यं यत्पर्वदिने बालाऽथलारण्यपक्षिणोऽप्यज्ञानभाजो नैवाऽश्रन्ति तत्पर्वदिन एव कथ-
माहारं करोमीति निश्चित्य स चतुष्पर्व्यां यथाशक्ति तपसाऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च विशिष्य सोपवासपौषधव्रतेन

१ एतैर्स्वभरतं सफलं युक्तं शिरसा धृतञ्च । प्रवरो जिनेन्द्रमुकुटः शोषेर्न शक्तितो वोढुम् ॥ २ ॥

२ यदि सर्वेषु दिनेषु पालयथ क्रियां ततो भवति लष्टम् (श्रेष्ठम्) । यत्पुनस्तथा न शक्य तथापि खलु पालयत (येत्) पर्वदिनम् ॥१॥
सर्वेषु कालपर्वेषु प्रशस्तो जिनमते भवति योगः । अष्टमीचतुर्दशयोश्च नियमेन भवेत्पौषधिकः ॥ २ ॥

पर्याराधनां करोति स्म, मेरुवन्निष्पत्कल्पस्य तस्य नैव सुरगणोऽपि तपोव्रतप्रतिज्ञाभङ्गं कारयितुं शक्त इत्येवं प्रशशांस तमतिप्रसन्नशक्रेन्द्रस्वसभाऽऽसीनः ।

अथ सहृदयहृदयचमत्कारकृदेतद्वचः श्रुत्वोर्वशी विसयं प्राप्ता “नैवाहमेतत्कथमपि श्रद्धे पर्वताङ्गण्डशैल-
मिव तं व्रतप्रतिज्ञातोऽवश्यं पातयित्वाऽतिशयोक्तिरूपं शक्रेन्द्रवचनमन्यथा प्रकरोमीति” प्रतिज्ञां हृदये निधाय
कराम्बुजे वीणां सम्परिगृह्य रम्भां सहचरीकृत्य श्रीसूर्ययशोचतुपरीक्षणार्थं सद्यो देवलीकान्मनुष्यलोकैऽवतीर्य
सा श्रीनामेयप्रभोर्गगनावलम्बिमनोज्ञचैलेऽयोध्यासमीपोद्यानस्थे सुगधजनचित्ताकर्षकालक्षुतरूपं विधाय
स्तरसूर्च्छनाभिर्गातुं प्रावर्त्तत ।

तद्गीतिनिरुपममाधुर्यरसाभिज्ञा बालाऽचलाऽरण्यप्राणिनोऽपि भित्तिचित्रिता इव तस्युः, न च तदानीं
कामपि चेष्टां केऽपि कर्तुं शक्ताः ।

इतश्च श्रीसूर्ययशा नृपो चाहपित्वा पश्चाद् व्यावर्त्तमानः पथ्यऽपूर्वाह्लादैकहेतून् निरुपममाधुर्यरसोपेतान्
गीतरसानऽश्रौषीत् । तदा नादेन मोहितास्तुलैकमन्ना बालिनो नैव वेगपरा बभूवुः, न च गजा गतिपरा
अभूवन्, पत्तपोऽपि नैवकपदमप्यग्र उत्थापयितुं शक्ताः, इत्थं स्वकर्तव्याऽवलं बलं समबलोक्य पार्थिवः
सादरं सचिचमुवाच, मन्त्रिन् ! पश्य पदयाऽऽश्चर्यं, जगल्यसिन् नानोऽद्वितीयसुलैकहेतुभूतोऽधृतमप्यघरी-
करोति, यत्प्रभावादज्ञानभाजः पशुपक्षिणो मदन्धादयश्च तत्राऽऽसक्तचित्ता भवन्तीत्यत्र किमु वक्तव्यं, किन्तु

ज्ञानभाजोऽपि देवदानवमानवेन्द्रा वशीभवन्ति, ततो वयमपि तत्र चैत्ये गत्वा श्रीऋषभप्रभुं नमस्कृत्याऽभ्युत्-
रसातिशायितद्गेरसाखादमाखादयामहे, इत्थं सचिवेन सह विचार्य भूपालस्तद्ज्ञानमोहितो मश्रिसैनिकादि-
परिवारयुतो युगादिजिनचैल्याभ्यन्तरे जगाम, स्फुरद्दीप्रकान्ती कामभायं इव ते विलोक्य कामबाणैर्विद्धो मनसि
चिन्तयामास “एते कस्य पुण्यमूर्तेर्भोगाय भविष्यतः” इत्यालोच्य महीपालस्तयोश्चक्षुपी क्षिपन् युगादिप्रभु-
पादपद्मप्रणामं कृत्वा चैत्याद्ग्रहिर्निःसृत्य बलानके निपण्णो मञ्जिणं जगाद, मञ्जिन् ! के इमे ? कुत आगते !
किं चैतयोः कुलादिकम् ! इति तत्र गत्वा पृष्ट्वा ज्ञात्वा निश्चित्य च मां ज्ञापय ।

सचिवोऽपि नृपादेशप्रेरितस्सन् तत्समीपं गत्वा ते पृच्छति स सुधातुकारिवाचा, के युवां ! को युवयोः
पतिः ! किमर्थं चाऽऽगमनमत्र ! तत्सर्वं समाशंसतं, सचिववचनं श्रुत्वा चन्दनाभाभिर्वाग्भिश्चैकोवाच,
आवां मणिचूडाल्यविद्याधरनृपुत्रिके कुमारिके, आवयोरवात्यकालात् कलाप्रवीणं मनो वीणासु रमते
क्रमेण यौवनं प्राप्ते “कस्येमे देवे” इति चिन्तापरोऽस्मत्पिता बभूव, जगति स्वसदृशं पतिमलभमाने आवां
तच्चिन्तासागरात् पितरं व्यावर्तयावः, स्थाने स्थानेऽहंचैत्यानां नमस्याभिर्निजं जन्म सफलं कुर्वहे, मञ्जिन् !
फ पुनर्मानवजन्म ! प्रभुपादपृताऽधरीकृतालकापुर्ययोऽध्यापुरीयं तीर्थभूतेत्यतोऽत्र श्रीभरतनृपकारितं चैत्यं
समागत्य युगादिजिनं प्रणम्य सद्भक्तियोगादुपवीणयावः, तद्वचनं श्रुत्वा प्राह मञ्जि, युवयोस्सूर्ययशसा सह
सद्गमः श्रेयानिति, असौ सर्वकलाप्रवीणस्सौम्याकृतिस्सद्गुणवांश्च, चन्द्रसद्गमेन ज्योत्स्नारात्री यथा भातस्तथा

पर्याराधनां करोति स्म, मेरुवन्निष्कम्पस्य तस्य नैव सुरगणोऽपि तपोव्रतप्रतिज्ञाभङ्गं कारयितुं शक्त इत्येवं प्रशशांस तमतिप्रसन्नशोकेश्वरसमाऽऽसीनः ।

अथ सहृदयहृदयचमत्कारकृदेतद्वचः श्रुत्वोर्वशी विसयं प्राप्ता “नैवाहमेतत्कथमपि श्रद्धये पर्यताद्गण्डशैल-
मिय तं व्रतप्रतिज्ञालोऽवदयं पातयित्वाऽतिशयोक्तिरूपं शक्रेन्द्रचनमन्यया प्रकरोमीति” प्रतिज्ञां हृदये निधाय
कराम्बुजे धीणां सम्परिगृह्य रम्भां सहचरीकृत्य श्रीसूर्ययशोदृपरीक्षणार्थं सद्यो देवलोकान्मुष्यलोकैऽवतीर्य
सा श्रीनाभेयप्रमोर्गंगनावलम्बिमनोज्ञैस्त्रेऽयोध्यासमीपोद्यानस्थे सुगधजनचित्ताकर्षकालङ्कितरूपं विधाय
झरमूर्च्छनाभिर्गान्तुं प्रावर्त्तत ।

तद्गीतिनिरुपममायुर्यरसाभिज्ञा बालाऽबलाऽरण्यप्राणिनोऽपि भित्तिचित्रिता इव तस्युः, न च तदानीं
कामपि चेष्टां क्तेऽपि कर्तुं शक्ताः ।

इतश्च श्रीसूर्ययशा दृपो बाहं बाहृपित्या पश्चाद् व्यावर्त्तमानः पश्यऽपूर्वाह्लादैकहेतून् निरुपममायुर्यरसोपेतान्
गीतरसानऽत्रोपीत् । तदा नादेन मोहितास्तुल्लोकमग्रा बालिनो नैव वेगपरा बभूवुः, न च गजा गतिपरा
अनूवन्, पत्तयोऽपि नैवैकपदमप्यग्न उत्थापयितुं शक्ताः, इत्थं स्वकर्तव्याऽबलं बलं समबलोव्य पार्थिवः
सादरं सधिवमुवाच, मञ्चिन् ! पश्य पश्याऽऽश्चयं, जगत्प्रसिद्धं नादोऽद्वितीयसुल्लैकहेतुभ्रूलोऽमृतमप्यधरी-
करोति, यत्रभायादज्ञानभाजः पशुपक्षिणो मदध्यादयश्च तत्राऽऽसक्तचित्ता भवन्तीत्यत्र किञ्चु वक्तव्यं, किन्तु

ज्ञानभाजोऽपि देवदानवमानवेन्द्रा वशीभवन्ति, ततो वयमपि तत्र चैले गत्वा श्रीऋषभप्रभुं नमस्कृत्याऽमृत-
रसातिशायितद्गैरसास्वादमास्वादयामहे, इत्थं सचिवेन सह विचार्य भूपालस्तद्गानमोहितो मन्त्रिसैनिकादि-
परिवारयुतो युगादिजिनचैलाभ्यन्तरे जगाम, स्फुरद्दीप्रकान्ती कामभार्ये इव ते विलोक्य कामवार्णविक्षो मनसि
चिन्तयामास “एते कस्य पुण्यमूर्तेर्भोगाय भविष्यतः” इत्यालोच्य महीपालस्तयोश्चक्षुपी क्षिपन् युगादिप्रभु-
पादपद्मप्रणामं कृत्वा चैत्याह्विर्निःसृत्य बलानके निपण्णो मन्त्रिणं जगाद, मन्त्रिन् ! के इमे ? कुत आगते !
किं चैतयोः कुलादिकम् ! इति तत्र गत्वा पृष्ट्वा ज्ञात्वा निश्चित्य च मां ज्ञापय ।

सचिवोऽपि नृपादेशेऽप्ररितस्सन् तत्समीपं गत्वा ते पृच्छति स्म सुधानुकारिवाचा, के युवां ! को युवयोः
पतिः ! किमर्थं चाऽऽगमनमत्र ! तत्सर्वं समाशंसतं, सचिववचनं श्रुत्वा चन्दनाभाभिर्वाग्भिश्चैकोवाच,
आवां मणिचूडालयविद्याधरनृपपुत्रिके कुमारिके, आवयोराबाल्यकालात् कलाप्रवीणं मनो वीणासु रमते
क्रमेण यौवनं प्राप्ते “कस्येमे देये” इति चिन्तापरोऽस्मत्पिता बभूव, जगति खसद्दशं पतिमलभमाने आवां
तचिन्तासागरात् पितरं व्यावर्तयावः, स्थाने स्थानेऽर्हैत्वानां नमस्याभिर्निजं जन्म सफलं कुर्वहे, मन्त्रिन् !
क पुनर्मानवजन्म ! प्रभुपादपूताऽधरीकृतालकापुर्थयोऽध्यापुरीयं तीर्थभूतेत्यतोऽत्र श्रीभरतदृपकारितं चैल्यं
समागल्य युगादिजिनं प्रणम्य सद्भक्तियोगादुपवीणयावः, तद्वचनं श्रुत्वा प्राह मन्त्री, युवयोस्सूर्ययशसा सह
सद्गमः श्रेयानिति, असौ सर्वकलाप्रवीणस्तौम्याकृतिस्सद्गुणवांश्च, चन्द्रसङ्गमेन ज्योत्स्नारानी यथा भातस्तथा

पर्वाराधनां करोति स्म, मेरुवन्निष्प्रकम्पस्य तस्य नैव सुरगणोऽपि तपोव्रतप्रतिज्ञाभङ्गं कारयितुं शक्त इत्येवं प्रशाशंस तमतिप्रसन्नदशक्रेन्द्रस्त्वसभाऽऽसीनः ।

अथ सहृदयहृदयचमत्कारकृदेतद्वचः श्रुत्वोर्वशी विस्मयं प्राप्ता “नैवाहमेतत्कथमपि श्रद्धे पर्वताङ्गणद्वैशल-
मिव तं व्रतप्रतिज्ञातोऽवश्यं पातयित्वाऽतिशयोक्तिरूपं शक्रेन्द्रवचनमन्यथा प्रकरोमीति” प्रतिज्ञां हृदये निघाय कराम्बुजे वीणां सम्परिगृह्य रम्भां सहचरीकृत्य श्रीसूर्यशोभुपरीक्षणार्थं सद्यो देवलोकान्मनुज्यलोकैस्वतीर्थे सा श्रीनाभेयप्रभोर्गगनावलम्बिमनोज्ञैचैलेऽयोध्यासमीयोद्यानस्थे सुगधजनचित्तार्कपकात्यस्तुरूपं विघाय स्वरमूर्च्छनाभिर्गतुं प्रावर्त्तत ।

तद्गीतिनिरुपममाधुर्यरसाभिज्ञा बालाऽबलाऽरण्यप्राणिनोऽपि भित्तिचित्रिता इव तस्युः, न च तदानीं कामपि चेष्टां केऽपि कर्तुं शक्ताः ।

इतश्च श्रीसूर्ययशा नृपो बाहं बाहयित्वा पश्चाद् व्यावर्त्तमानः पश्यऽपूर्वाह्लादैकहेतून् निरुपममाधुर्यरसोपेतान् गीतरसानऽश्रीपीत् । तदा नादेन मोहितास्तुलैकमग्ना वाजिनो नैव वेगपरा बभूवुः, न च गजा गतिपरा अभूवन्, पत्तयोऽपि नैवैकपदमप्यग्र उत्थापयितुं शक्ताः, इत्थं स्वर्कतव्याऽबलं बलं समवलोक्य पार्थिवः सादरं सचियमुवाच, मन्त्रिन् । पश्य पदयाऽऽश्चर्यं, जगत्सिन् नानादोऽद्वितीयसुलैकहेतुभूतोऽमृतमप्यधरी करोति, यत्प्रभावादज्ञानभाजः पशुपक्षिणो मदश्वादयश्च तत्राऽऽसक्तचित्ता भवन्तीत्यत्र किमु वक्तव्यं, किन्तु

ज्ञानभाजोऽपि देवदानवमानवेन्द्रा वशीभवन्ति, ततो वयमपि तत्र चैत्ये गत्वा श्रीश्लेषभयसुं नमस्कृत्याऽऽवृत्त-
रसातिशायितद्नेयरसासादमास्वादयामहे, इत्थं सचिवेन सह विचार्य भूपालस्तद्गानमोहितो मस्त्रिसेनिकादि-
परिवारयुतो युगादिजिनचैत्याभ्यन्तरे जगाम, स्फुरतीप्रकान्ती कामभार्ये इव ते विलोक्य कामबाणैर्विद्धो मनसि
चिन्तयामास “एते कस्य पुण्यमूर्तेर्भोगाय भवित्यताः” इत्यालोच्य महीपालस्तयोश्चक्षुषी क्षिपन् युगादिप्रसु-
पादपद्मप्रणामं कृत्वा चैत्याद्दहिर्निःसृत्य बलानके निपण्णो मस्त्रिणं जगद, मंत्रिन् ! के इमे ? कुत आगते !

किं चैतयोः कुलादिकम् ! इति तत्र गत्वा पृष्ट्वा ज्ञात्वा निश्चित्य च मां ज्ञापय ।
सचिवोऽपि नृपादेशमेरितस्सन् तत्समीपं गत्वा ते पृच्छति सा सुधानुकारिवाचा, के युवां ! को युवयोः
पतिः ! किमर्थं चाऽऽगमनमत्र ! तत्सर्वं समाशंसतं, सचिववचनं श्रुत्वा वन्दनाभाभिर्वीरिभश्चैकोवाच,
आवां मणिचूडाख्यविद्याधरनृपपुत्रिके कुमारिके, आवयोरबाह्यकालात् कलाप्रवीणं मनो वीणासु रमते
क्रमेण यौवनं प्राप्ते “कस्येमे देवे” इति चिन्तापरोऽस्मत्पिता बभूव, जगति खसहस्रं पतिमलभमाने आवां
तच्चिन्तासागरात् पितरं व्यावर्तयावः, स्थाने स्थानेऽर्हैत्वानां नमस्याभिर्निजं जन्म सफलं कुर्वहे, मस्त्रिन् !
ए पुनर्मानवजन्म ! प्रसुपादपृताऽधरीकृतालकापुर्ययोऽध्यापुरीपं तीर्थभूतेत्यतोऽत्र श्रीभरतनृपकारितं चैत्यं
समागत्य युगादिजिनं प्रणम्य सद्भक्तियोगादुपवीणयावः, तद्वचनं श्रुत्वा प्राह मन्त्री, युवयोस्तस्यैयशसा सह
सङ्गमः श्रेयानिति, असौ सर्वकलाप्रवीणस्सौम्याकृतिस्सहृणवांश्च, चन्द्रसङ्गमेन ज्योत्स्नारात्री यथा भातस्तथा

भवत्यौ सूर्ययशस्सङ्गमेन साहृश्याद्भास्यताः, स्वाधीनस्स भवद्वचनं नैवाऽन्यथा करिष्यतीत्येवमाग्रहे कृते मन्त्रिणा ते कन्यके तत्प्रेमवशाकृष्टे चैत्याद् यहिराजगमतुः, तदैव चं तेषां करपीडनं सञ्जातम् ।

तत्प्रीतिरसाकृष्टस्सूर्ययशा नृपो विस्मृतान्यकृत्यो विविधान् भोगान् सुखानस्समयं सुखेन यापयामास । अथैकदा सूर्ययशसा सह वातायने क्रीडां कुर्वन्त्यौ ते कपटस्त्रियौ “भो लोकाः! श्वोऽष्टमीपर्व भवितेति पौष-धादिधर्मकरणैकचित्ताः प्रमादमवधूय यूयं भवते”ति पटहोद्धोपणामश्रौष्टाम्, तदानीं विज्ञायाऽवसरं सादरो-र्वशी भग्भावादनकारणमऽजानतीव नृपतिमृच्छत्, नृपः प्राह शृणु प्रिये ! तत्कारणं, तातपादेन भगवता चैत्राश्विनाष्टाह्निकाद्वयचतुर्मासीत्रयपर्युपणाख्यपर्ववद्विशिष्याष्टमी चतुर्दशी चाऽऽराधनीयत्वेनोक्ता, तत्र कोऽपि सावधव्यापारो नैव कर्तव्यः किन्तु विशिष्टपौषधत्तादिशुभधर्मक्रियैव कर्तव्या, उक्तञ्च

“चाउद्दसट्टुद्धिद-पुणिणमासु घउसु पवेसु । उम्मुक्कमणिसुवण्णो, धण्णो चिय पोसहं कुणह ॥१॥” इति॥ शुभक्रियाराधनेन या रात्रिर्व्यतीयते सैव सफला नाऽन्या, उक्तञ्च सिद्धान्ते—

“जा जा वचह रयणी, न सा पडिनियत्तह । अहम्मं कुणमाणस्स, अहला जंति राहओ ॥ १ ॥

१ चतुर्दश्यष्टम्युद्धिष्टपूर्णमासु चतुष्पु पर्वसु । उम्मुक्कमणिसुवर्णो धन्य एव पौषधं करोति ॥ १ ॥

२ या या प्रजति रजनी न सा प्रतिनिवर्तते । धयर्मे कुर्वाणस्याऽफला यान्ति रात्रयः ॥ १ ॥

जा जा षण्ण रयणी, न सा पडिनियत्तइ । धम्मं तु कुणमाणस्स, सफला जंति राइओ ॥ २ ॥” इति ॥
 सप्तम्यां त्रयोदश्यां चाऽऽश्लोकप्रयोधाय भामिनि ! मदादेशादियं हि पटहोद्घोषणा क्रियते । अथोर्वशी
 तद्वचनं निशम्य मायाप्रथम्ये चतुरा विसायमावधाना वृपसंमोहनाय प्रोवाच, हे राजन् ! अहो भाग्यलब्धं
 मनुज्यत्वं महद्राज्यं नव्यवयः कान्तं वपुश्च कष्टकारितपोभिः कथं विडम्ब्यते त्वया सुगधजनेनेव, सुइक्ष्व
 सौर्यं यथेच्छं, राज्यविलासी भव, क पुनर्मानवो भवः ? क पुना राज्याऽपूर्वसुखं ? अन्यथा भवतां पञ्चा-

स्तापो भविष्यति ।
 निदुरवचनश्राविणपास्तस्यास्तत्रपुनिभं वचः श्रुत्वा वृपतिर्जगाद, रे रेऽधमे ! पापिष्ठे ! धर्मविरुद्धमेतद्धचो
 ब्रवीषि, विद्याधरवंशयोग्यं नैतद्, धिक्क ते चातुर्यं मनुज्यजन्म रूपं वयःकुलादिकं, यतस्त्वया सर्वसम्पत्ति-
 करं पर्वसंराधनं निषिध्यते, तत्तपः कः कृतशो नाऽऽराधयेद्, यतो जन्म पावनं स्यात्, अतो मे शरीरे
 यावत्प्राणास्तावन्नैव तातपाद्पुगादीशोषिष्टसुत्तमं पर्व विना तपो वृथा कुर्वे,
 “छिज्जउ सीसं अह होउ, बंधणं चयउ सवहा लच्छी । पडिवन्नपालणे स-प्पुरिसाणं जं होइ तं होउ ॥ १ ॥”

इति महर्षिवचनं च प्रतिज्ञाततपरत्यागेन नैवाऽन्यथा करोमि ।

१ या या व्रजति रजनी न सा प्रतिनियतंते । धर्मे तु कुर्वाणस्य सफलां यान्ति रात्रयः ॥ २ ॥
 २ छिद्यतु शीर्षमथ भवतु बन्धनं त्यजतु सर्वथा लक्ष्मीः । प्रतिपन्नपालने सत्पुरुषाणां यद्भवति तद्भवतु ॥ १ ॥

अथोर्वशी क्रोधाकुलनृपवचनं श्रुत्वा रुष्टा मोहमायां विदधती पुनर्वाचमुवाच, खच्छन्दचारी नृपतिः पितृ-
चाक्यविमुखीभ्यां न प्राग्वृतः, अधुना तु पूर्वकर्मविपाकाद्भृतस्त्वं, तेनाऽतिदीने परिवञ्चिते स्वः, शीलान्तसंसार-
सुखाच्च परित्रष्टे स्वः, अतो मे चितायामेव मरणं भद्रमस्तु, अथैवंविधमुर्वशीवाक्यं कर्णकटु श्रुत्वा जगाद,
यत्पर्वाराधनीयत्वेन ताततातेन प्रोक्तं तातेन चाऽऽराधितं तदेव पर्वं तत्कुले जातोऽहं कथं परित्यजामि, प्रयातु
राज्यमथवा कृतान्तो मच्छिरश्चिन्तु सहसा, तथापि नैव कण्ठगतेऽपि प्राणे मनाग्धर्मान्मतिं दूरीकरोमि ।

“अलसायंतेषां वि स-ञ्जणेण जे अक्खरा समुल्लविया । ते पथ्थरटंक्खी-रियव नहु अन्नहा हुंति ॥ १ ॥”
इति महर्षिचचनाद्वासेन प्रमादेन वोक्तं नैव सज्जनोऽन्यथा कुरुते, अहमप्यप्रमादभावेनैव तदानीं कृतं
तपःप्रतिज्ञावचनं तत्परित्यागे महापापं जानन् कथमन्यथा करोमि ? ततः कृशाङ्गि ! कोशं गजाश्वार्दींश्च राज्यं
च निखिलं गृहाण, न च तथाऽनन्तदुःखमूलमधर्मं पर्वनाशनरूपं कारय !

क्षोपाकणाक्षी सोर्वशी प्रोवाच-हे राजन् ! “त्वद्वचनं नैव वितथं कुर्वे” इति त्रैलोक्यनायकप्रसुसमक्षं कृतां
प्रतिज्ञां विद्वत्सभामध्ये परित्यजन् किं न लज्जसे ?, तिरस्कारकृदेतद्वाक्यं श्रुत्वा चिन्ताभराक्रान्तो नृपो भूयो
जगाद, हे प्रिये ! यथेष्टमन्यन्मार्गय, न च पर्वमङ्गं कारय, श्रुत्वोर्वशी तद्गतनिश्चयार्थमीपत्स्मत्वा जगाद,
राजन् ! यदि पर्वमङ्गं न कुरुषे तर्हि युगादिजिनचैत्यं पातय द्राक्, श्रुत्वा तत्पापवचनं तेन हञ्जेदिवञ्जणेव हतो

१ अलसायमानेनाऽपि सज्जनेन यान्यक्षरालि समुल्लपिताणि । तानि प्रस्तरटङ्कोत्कीर्णानीव न खल्वन्यथा भवन्ति ॥ १ ॥

धर्मकवीरो महीन्द्रसम्बुद्धितो सुवि पपात, तदानीं तत्र हाहेति रवोऽतिशोकाकुलं राजकुलं च बभूव,
सचिवादेशायन्दनायैः कृतोपचारः प्राप्तचेतन्यः सूर्ययशा नृपस्ताम्रास्यो जगाद, रेरेऽधमे ! चाण्डालकुलोत्पन्ना
त्वं नैव विद्याधरधृता, कथमन्यधैवं पापवचनं श्रूये ? त्वं जीवन्त्यपि मृतैव, यतः कोऽपि नरः पापं कुर्वन् कार-
यंश्च श्वसन्नपि भस्त्रेय किं जीवति ! राज्यप्राणादिकं सर्वं प्रयातु, न च तथापि मनसाऽपि चैत्यभङ्गं प्रकुर्वे,
प्रयाचतामन्यद् मनोऽभीप्सितं ते, उर्वशी गतत्रपा नम्राङ्गी भूयोऽपि जगाद, खपुत्रशिरोऽसिना स्वयं छित्त्वा
करतले मम प्रदेहि त्वं, नरेन्द्रो धर्मकवीरः पीयूषवारिभर्निजगाद, मत्सूनुर्मज्जन्मेति मे निर्यद्बहलरुधिरधारं
शितो गृहाण कराम्बुजे, तन्मात्रेण प्रसीद प्रमदे ! इत्थं समुचार्य प्रजापालोऽसिं यावन्निष्कृपं खशितो भेतुं
जग्राह तावत्तया स्वप्रभावमहिम्नाऽसिधारा सचः कुण्ठिता कृता, वर्धिष्णुत्साहसोऽन्यकृपाणं गृहीतवान्
तस्याऽपि धारां सा स्वयलेन धयन्ध, न च तथापि धर्मवीरस्य तस्य महत्तमनः सत्त्वस्य धाराप्रतिबन्धे शक्ता,
यं यं खड्गं गृह्णाति स तं तं कुण्ठितमकरोत्सा, मेरुवन्निष्प्रकम्पो धर्मवीरो नृपः केनाऽप्युपायेन मनागपि नैव
स्वसत्त्वाचलितस्तदा स्वस्वरूपं प्रकटीकृत्य “जय सत्त्ववतां धुर्य ! जय व्रतप्रतिज्ञापालनैकवीर ! जय जय त्वं”
इत्युच्युस्ते, सत्कृत्याऽऽवरावहो ! सत्त्वमहो ! धैर्यमहो ! मानसनिश्चयस्तव, यदसिना हन्यमानोऽपि नाऽत्यजो
मनाक स्वव्रतं “तेजस्विनः सुखमसूनुपि सन्त्यजन्ति, सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिशाम्,” इत्यपि वचनं
सत्वीकृतं सत्यव्रतेन भवतेत्यादिप्रशंसां यावच्चक्रतुस्तावत् स्वर्गाच्छक्रेन्द्रोऽपि हर्षोत्कर्षाज्जय जय त्वं धर्म-

अथोर्वशी शोधाकुलदृष्टपवचनं श्रुत्वा रुष्टा मोहमायां विदधती पुनर्वाचमुवाच, खच्छन्दचारी नृपतिः पितृ-
वाक्यविमुखीभ्यां न प्राग्वृतः, अधुना तु पूर्वकर्मविपाकाद्दृष्टस्त्वं, तेनाऽतिदीने परिवञ्चिते स्वः, शीलात्संसार-
सुखाद्य परिश्रष्टे स्वः, अतो मे चितायामेव मरणं भद्रमस्तु, अथैवंविधमुर्वशीवाक्यं कर्णकण्डु श्रुत्वा जगाद,
यत्पूर्वाराधनीयत्वेन ताततातेन प्रोक्तं तातेन चाऽऽराधितं तदेव पर्वं तत्कुले जातोऽहं कथं परित्यजामि!, प्रयातु
राज्यमथवा कृतान्तो मच्छिरश्चिन्तु सहसा, तथापि नैव कण्ठगतेऽपि प्राणे मनाग्धमन्मतिं दूरीकरोमि ।
“अलसायंतेषां वि सञ्ज्ञेण जे अक्खरा समुल्लविया । ते पथ्थरंत्तुक्की-रियध नहु अन्नहा हुंति ॥ १ ॥”
इति महर्षिवचनाद्वास्त्येन प्रमादेन वोक्तं नैव सञ्ज्ञेनोऽन्यथा कुरुते, अहमप्यप्रमादभावेनैव तदानीं कृतं
तपःप्रतिज्ञापवचनं तत्परित्यागे महापापं जानन् कथमन्यथा करोमि? ततः कृशाङ्गि! कोशं गजाश्वार्दींश्च राज्यं
च निलिखं गृहाण, न च तथाऽनन्तदुःखमूलमधर्मं पर्वनाशनरूपं कारय !

कोपारुणाक्षी सोर्वशी प्रोवाच-हे राजन्! “त्वद्वचनं नैव वितथं कुर्वे” इति त्रैलोक्यनायकप्रशुसमक्षं कृतां
प्रतिज्ञां विद्वत्सभामध्ये परित्यजन् किं न लज्जसे?, तिरस्कारकृदेतद्वाक्यं श्रुत्वा चिन्ताभराक्रान्तो दृपो भूयो
जगाद, हे प्रिये! यथेष्टमन्यन्मार्गाय, न च पर्वभङ्गं कारय, श्रुत्वोर्वशी तद्रतनिश्चयार्थमीपत्सिस्त्वा जगाद,
राजन्! यदि पर्वभङ्गं न कुरुषे तर्हि युगादिजिनचैत्यं पातय द्राक्, श्रुत्वा तत्पापवचनं तेन हृद्भेदिवञ्जणेव हतो

१. अलसायमानेनाऽपि सञ्ज्ञेन यान्यक्षरानि समुल्लपितानि । तानि प्रस्तुतद्वोक्तकीर्णानीव न खल्वन्यथा भवन्ति ॥ १ ॥

धर्मकवीरो महीन्द्रस्सम्मुच्छित्तो भुवि पपात, तदानीं तत्र हाहेति रवोऽतिशोकाकुलं राजकुलं च धमूव,
सचिवादेशाचन्दनाद्यैः कृतोपचारः प्राप्तचैतन्यः सूर्यपशा नृपस्ताम्रास्यो जगाद, रेऽधमे ! घाण्डालकुलोत्पन्ना
त्वं नैव विद्याधरसुता, कथमन्यथैवं पापवचनं ब्रूये ? त्वं जीवन्त्यपि मृतैव, यतः क्रोऽपि नरः पापं कुर्वन् कार-
यंश्च श्वसन्नपि भक्षेव किं जीवति ! राज्यप्राणादिकं सर्वं प्रयातु, न च तथापि मनसाऽपि चैत्यभङ्गं प्रकुर्वे,
प्रपाचतामन्यद् मनोऽभीप्सितं ते, उर्वशी गतत्रपा नम्राङ्गी भूयोऽपि जगाद, स्वपुत्रशिरोऽसिना स्वयं छित्त्वा
करतले मम प्रदेहि त्वं, नरेन्द्रो धर्मकवीरः पीयूषवाग्भिर्निजगाद, मत्सूनुर्मज्जन्मेति मे निर्यद्दहलरुधिरधारं
शिरो गृहाण कराम्बुजे, तन्मात्रेण प्रसीद प्रमदे ! इत्थं समुचार्य प्रजापालोऽसिं यावन्निष्कृपं स्वशिरो भेतुं
जग्राह तावत्तया स्वप्रभावमहिम्नाऽसिधारा सचः कुण्ठिता कृता, वर्धिष्णूत्साहस्सोऽन्यकृपाणं गृहीतवान्
तस्याऽपि धारां सा स्वबलेन धयन्ध, न च तथापि धर्मवीरस्य तस्य महात्मनः सत्त्वस्य धाराप्रतिबन्धे शक्ता,
यं यं खड्गं गृह्णाति स तं तं कुण्ठितमकरोत्सा, मेरुवन्निष्प्रकम्पो धर्मवीरो नृपः केनाऽप्युपायेन मनागपि नैव
स्वसत्त्वाचलितस्तदा स्वस्वरूपं प्रकटीकृत्य “जय सत्त्ववतां धुर्य ! जय व्रतप्रतिज्ञापालनैकवीर ! जय जय त्वं”
इत्यूचुस्ते, सत्कृत्याऽऽदरादहो ! सत्त्वमहो ! धैर्यमहो ! मानसनिश्चयस्तव, यदसिना हन्यमानोऽपि नाऽत्यजो
मनाक् स्वव्रतं “तेजस्विनः सुखमसूनपि सन्त्यजन्ति, सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञाम्,” इत्यपि वचनं
सत्वीकृतं सत्यव्रतेन भवतेत्यादिप्रशंसां यावच्चक्रतुस्तावत् स्वर्गाच्छेक्रेन्द्रोऽपि हर्षोत्कर्षाज्जय जय त्वं धर्म-

धुरन्धर ! इत्याद्युचारयन् तन्मस्तके सुमानि विकिरन् समुपाजगाम, अष्टप्रतिज्ञोर्वशी तेन शक्रेन्द्रेण सोपहासं निरीक्षिता सुवर्णं इव तस्मिन् किं पापश्यामिका लग्नीत्यादितदुणान् शक्रपुरतो जगौ, शक्रोऽपि तस्मै किरीट-
कुण्डलाङ्गदहारदीनि मूषयानि दत्त्वा नत्वा च स्वर्गं ययौ ।

श्रीसूर्यपशा नृपोऽपि सुनीत्या धर्मकनिष्ठो राज्यमपालयत्, भरताधिपतिश्रीभरतेशवच्छ्रीसङ्घयात्रां चाकारयत्, व्रतधारिश्चावकांश्च भोजयामास । अथैकदा मणिदर्पणेषु स्वं पश्यन् संसारासारतां भावयन् केवल-
ज्ञानमासादितयान्, सुवि विह्वल्य भव्यान् प्रतिबोध्याऽन्ते च भवोपग्राहिकमक्षयं कृत्वा मुक्तिलयं जगाम ।
आकर्णयन्ति नृपसूर्यपशाश्चरित्रं, ये धारयन्ति हृदयेऽथ तथाऽऽचरन्ति ।
निःशेषकर्मनिचयान् परिमुच्य तेऽपि, शुद्धा भवन्ति.गुरुदेववरप्रसादात् ॥ १ ॥

इति न्यायशास्त्रसति-शास्त्रविचारद-परागच्छार्थ-धीविजयदर्शनसूरिपादाब्जचञ्चरीकमुनि-
जयानन्दविजयछतं धीमदाद्रकुमारचरित्रं श्रीसूर्ययोगोद्युपचरित्रं च समाप्तम् ।